

MLADIKA

Št. 5/6 1988

Poština plačana v gotovini
Skupina III/70 - mesečnik
junij 1988

Spedizione in abb. postale
Gr. III/70 - Periodico mensile
giugno 1988

■ L. 3000 ■

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

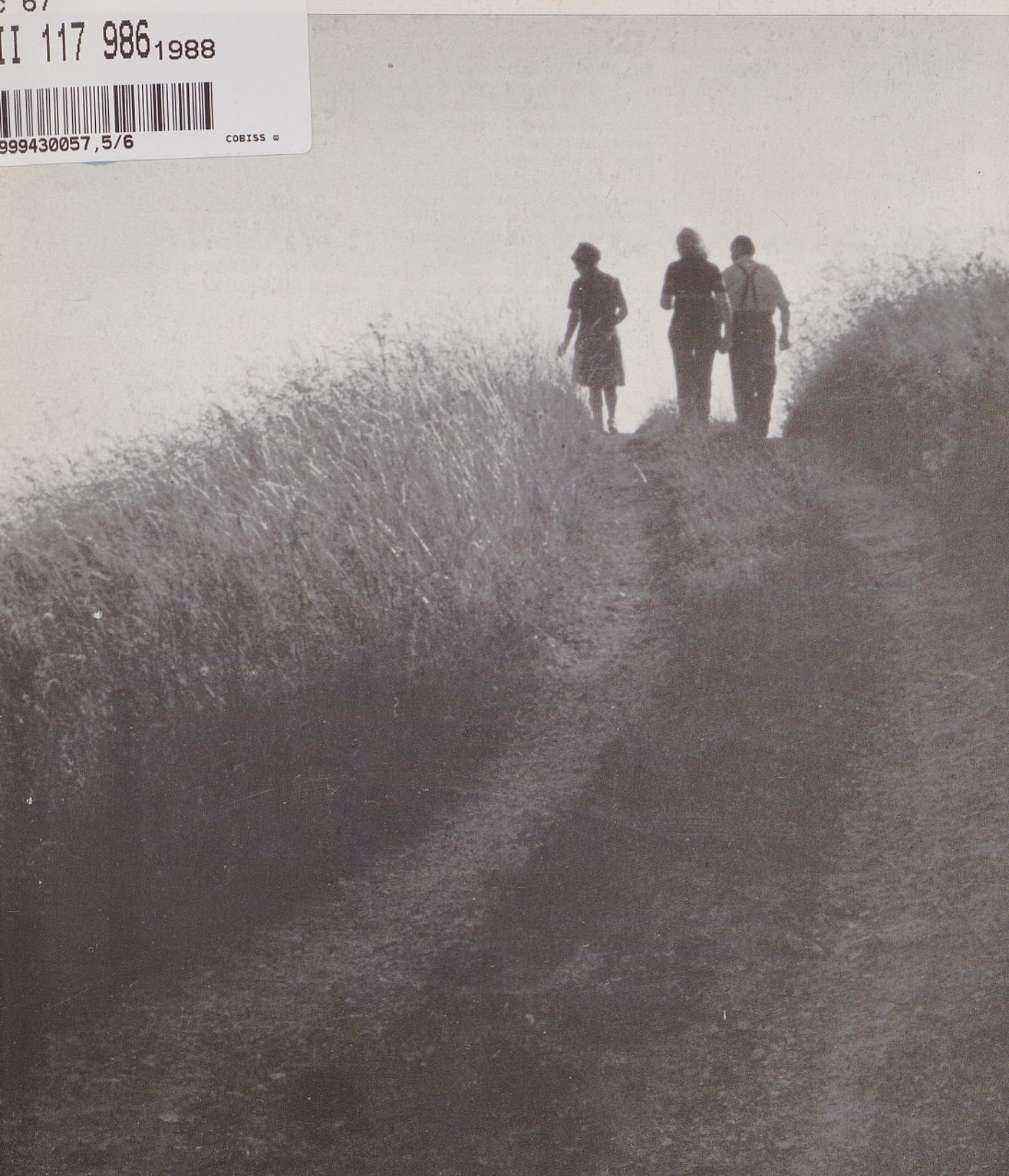
67

I 117 986 1988

999430057,5/6

COBISS ©

MLADIKA 5/6

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXII.

KAZALO

Ivo Jevnikar:

»Glasove je treba združiti na
slovenski listi« 61

Pavle Zidar: Japka 64

Pod črto 64

Peter Rustja: Podobe v begu 67

Mogoče ne veste, da... 68

Vladimir Kos:

Ves čas po binokostih;
Vijoličasta azaleja 69

France Bučar:

Konec véllkega mita 70

Jelka Cvelbar: Torej smol! 71

Antena 72

Lojze Breznik:

Dnevnik 1941-1943 (20) 76

Iz slovenske publicistike 77

Martin Jevnikar:

Zamejska in zdomska litera-
tura (Marko Kravos; Florjan
Lipuš) 79

Tomaž Simčič:

»Glasba 20. stoletja« 80

Na platnicah: Pisma; Čuk na

Obelisku; Listnica uprave; Za

smeh

Priloga: Pavle Merku:

Svetniki v slovenskem imeno-

slovju (str. 17 - 20)

Zunanja oprema:

Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
telefon 040/768189

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI

(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 22.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Jugoslavi-
jo 10.000 din. Druge države 29.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji va-
luti), po letalski pošti 39.000 lir.

Tisk in fotostavek:

»graphart«, Trst, ulica Rossetti 14
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

DOSTOJANSTVO IN NE

»Nisem za večstrankarski sistem. Do-
življal sem ga v predvojni Jugoslaviji in po
vojni trideset let v tujini. Po mojem mne-
nju je zastarela oblika političnega siste-
ma, ki požre preveč energije in denarja v
medstrankarskih bojih...«

Tako se glasi ena od izjav v slavnost-
ni številki - domnevna obletnica ustano-
vitve Osvobodilne fronte! - ljubljanskega
DELA dne 27. aprila tega leta.

Avtor izjave: Rafko Vodeb, duhovnik,
bivši sodelavec emigrantske Slovenske
kulturne akcije, bivši voditelj slovenskih
sporedov vaticanskega radia, danes pro-
fesor na teološki fakulteti v Mariboru.

Koliko civilnega dostojanstva je v tak-
šnem izjavljanju, bi pokazala preprosta
primerjava s tem, kar je v možati svobod-
nosti duha izjavila o isti stvari že dolga
vrsta slovenskih javnih delavcev ate-
stov, če ne celo članov Partije, od čas-
nikarja Staniča do filozofinje Hribarjeve.
A saj bi bilo dovolj ponatisniti samo izja-
vo, ki jo je v isti številki DELA, podal član
predsedstva ZKS, torej vrhovnega partij-
skega organa, Matjaž Kmecl.

Kakšna žalost, ob tem primerjanju!

Če se Rafko Vodeb že ni mogel opreti
na svojo značajnost, zakaj se ne bi bil oprl
vsaj na svoj OKUS in molčal? Molčal kak-
or približno drugih 1000 slovenskih du-
hovnikov, ki so prebili več kot 30 let so-
cializma, pa jih DELO nikoli ne povabi na
kakšno izjavljanje?

G. V.

SAZU IN MANJŠINA

V četrtek, 12. maja, je bila v Kulturnem
domu v Gorici predstavitev publikacije
»Pri slovenski manjšini v Avstriji in Itali-
ji«, ki jo je pred kratkim izdala SAZU v
Ljubljani. Publikacija vsebuje članke in
razprave, ki so jih napisali jugoslovanski
akademiki, ki so pred dvema letoma obi-
skali italijansko in avstrijsko zamejstvo.
Po radiu smo lahko poslušali misli, ki jih
je na predstavitvi izrekel dr. Anton Vr-
tuša. Le-ta je poudaril tri važne ugotovitve,
do katerih so prišli jugoslovanski akade-
miki na sprehodu po naših krajih. Ugotov-
vili da so:

- zelo visoko stopnjo narodne zavesti;
- kako manjšina vodi svoj nacionalni boj
ob podpori demokratičnih sil večin-
skega naroda;

— kako se manjšina obrača za podporo
ne samo na Slovenijo, ampak na ce-
lotno Jugoslavijo.

Da so to ugotovili, jugoslovanskim
akademikom gotovo ni bilo treba hoditi po
Italiji in po Koroški. Vse to, kar trdi dr. Vra-
tuša, je namreč res samo do neke mere.
Očitno je bil obisk voden po slovenskih
strukturah, ki so take, kot jih je opisal dr.
Vratuša. Toda kdaj in kako bo Slovenska
akademija znanosti in umetnosti obiska-
la drugo polovico slovenske manjšine, ki
je morda celo številnejša, tisto, ki se ne
prepoznava v omenjeni kategoriji? Kdaj
bodo akademiki šli na Kolonkovec, v Milj-
ske hribe in še marsikam pri nas in na Ko-
roškem, kjer slovenski življenjski izginja tak-
rekoč pred našimi očmi brez podpore in
solidarnosti demokratičnih italijanskih sil
in ki ne čuti prav nobene opore ne v ma-
tični Sloveniji in ne v »celotni« Jugoslaviji?

R. A.

OB ZAMENJAVI V SKA

Emigrantskemu kulturniku Tonetu
Brulcu je pred leti MLADIKA na svojem li-
terarnem natečaju prisodila prvo nagra-
do za novelo. Zato ji prisojam tudi pravi-
co, da objavi sledeči pomislek.

Po zadnjih volitvah je bil Tone Brulc
izvoljen za tajnika Slovenske kulturne ak-
cije. S tem si je prevzel odgovornost, ki
pri javnem nastopanju presega njegovo
zasebnost in ki dejansko vpleta tudi ugled
same Slovenske kulturne akcije. Žal vsaj
dva njegova nastopa v zadnjem času - pis-
mo v CELOVŠKEM ZVONU in sestavek v
zadnjem GLASU SKA - tega ugleda ne
potrjujeta. To vsekakor ni tista širokosr-
čna raven, ki jo je do zadnjega uspelo
obdržati njegovemu predhodniku Ladi-
slavu Lenčku. Vprašanje: ali si Slovenska
kulturna akcija more privoščiti neko zao-
strovanje v času, ko celo slovenski komu-
nizem išče v večjo tolerantnost? To ne
glede na vprašanje kulturne kakovosti
takšnih nastopov. No, spraševanje, ali ni
morda Viktor Blažič komunist, ne kaže niti
kake informativne kakovosti...

U. C.

SLIKA NA PLATNICI:

Lepa si zemlja slovenska (foto Vlastja).

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Lojzka Bratuž, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Mari-
jan Kravos, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač,
Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Peter Rustja, Ester
Sferco, Tomaž Simčič, Maks Šah, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal (likovna oprema)
in Ivan Žerjal. Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

Ivo Jevnikar, deželni tajnik Slovenske skupnosti

»Glasove je treba združiti na slovenski listi«

Nova volilna preizkušnja je pred nami. Čeprav so volitve, ki bodo konec junija, samo deželne in upravnega značaja, so za Slovence izredno važne, posebej še za Slovensko skupnost, saj predstavljajo najvišjo raven, na kateri je SSK neposredno zastopana s svojimi ljudmi. Ker bodo te volitve ločene od podobnih, ki so bile konec maja drugod v državi, imajo nekoliko večji pomen tudi zaradi nekaterih premikov od leve in desne k sredini. Za Slovence bo to nova priložnost za dokaz ne samo našega obstoja, temveč tudi neke vitalnosti, ki je ni ošibilo krivično ravnanje vladnih strank in državnih organov.

Pred volitvami smo zaprosili za pogovor deželnega tajnika SSK, Iva Jevnikarja, o aktualnih političnih problemih. Jevnikar je tudi med kandidati na volitvah v deželni svet, od katerega se po dolgi dobi poslavlja dr. Drago Štoka.

Kakšne nevarnosti ste zasledili za Slovence na splošno in za SSK posebej pri bližnjih volitvah?

Na nedavni televizijski volivni tribuni je odgovorni urednik Primorskega dnevnika Samsa zastavil vprašanje, ali se zavedamo, da lahko pri teh volitvah izgubimo deželnega svetovalca, pokrajinskega svetovalca v Trstu in pokrajinskega svetovalca v Gorici. In res, če bi naši glasovi padli, bi se to lahko zgodilo, saj smo v »igri ostankov«, na Tržaškem pa zaradi padanja števila prebivalstva letos zdrkne število pokrajinskih svetovalcev od 30 na 24.

Sam nisem pesimist ravno zato, ker gre SSK na volitve brez občutkov manjvrednosti, z zavestjo, da je storila veliko in da je dosegla za našo manjšino veliko več, kot bi ji sicer dopuščala skromna volilna moč. Ob vsej kritičnosti do njenih izbir ali načina dela ji nihče ne more tega oporekati.

Nevarnost je v našem splošnem številčnem nazadovanju. Nevarnost je v izgubljanju zavesti medsebojne povezanosti. Našel sem vsaj šest strank, za katere kandidirajo tudi Slovenci! Tu ne gre več za vprašanje razprševanja slovenskih glasov. Glasove je treba združiti, koncentrirati na slovenski listi. Ni dovolj glasovati za »slovenskega kandidata«, glasovati je treba za slovensko listo! Slovenija vre v zahtevi, da sama odloča o svoji usodi, da ostane politični subjekt. Pri nas pa se zdi, kot da je dovolj samozavestno nastopati v športu, s pet-

jem, na odru, celo v gospodarstvu, ne pa tam, kjer se soodloča o skupni in o naši življenjski poti...

Ideološki boj je stopil nekoliko v ozadje, to so dokazale tudi nedavne delne upravne volitve drugod po Italiji. Kakšne so značilnosti volilne kampanje pri nas?

Pomik k sredini lahko pomeni odklanjanje skrajnosti, večji realizem; lahko pa pomeni tudi pomanjkanje navdušenja, udobno prehajanje k tistemu, ki ima oblast in z njo deli usluge. Bojim se, da je po Italiji in tudi pri nas veliko prvin druge možnosti.

Kampanja je trenutno, ko to odgovorjam, pri nas nekoliko mrtva. Tudi pri volivcih ni še pravega odziva. Prevladujejo volilne pobude strank, ki lahko v Trst ali Gorico privedejo svojega ministra, visokega vsedržavnega predstavnika ali pa lahko s težkimi milijoni odkupujejo strani dnevnikov in dolge televizijske minute za reklamo.

Mi teh možnosti nimamo. Tudi drugače nismo deležni dovoljšne pozornosti sredstev množičnega obveščanja. Glavna reklama je za nas trdo delo naših izvoljenih predstavnikov, žrtvovanje prostega časa naših aktivistov in članov vodstvenih organov, zaslomba velike skupine mladih in sposobnih ljudi. Ta »reklama« ne nastopa le pred volitvami. Imamo pa tudi jasen program, ki se ne omejuje na jezikovna ali narodnostna vprašanja, temveč zajema žgočo problematiko vse družbe v naših krajih.

»Glavna reklama je za nas trdo delo naših izvoljenih predstavnikov, žrtvovanje prostega časa naših aktivistov...«

»Prepričan sem, da bi tudi Benečani najjasneje dokazali svojo politično in narodno zavzetost s tem, da bi glasovali nedvoumno slovensko...«

Slovenska skupnost vzbuja narodno zavest med našimi Benečani in Rezijani, ko se preselijo v industrijsko razvite kraje. Da je deležna take pozornosti že zunanaj manjšinskega področja, je veliko priznanje, ki ima svoj pomen. Kaj sodite o tej vlogi in kaj bi morala SSK še narediti, da bi vzpostavila tesnejši stik med temi razkropljenimi Slovenci?

Resnica je, da je lahko izvolitev deželnega svetovalca Slovenske skupnosti odvisna ravno od glasov v pordenonski in videmski pokrajini, in sicer v krajih, ki dejansko niso del našega manjšinskega ozemlja. Svojega svetovalca je SSK doslej vedno izvolila iz »ostankov«, tam pa je vsak glas pomemben. Medtem ko prejema SSK v Nadiških in Terskih dolinah ter v Reziji žalostno nizko število glasov - v Kanalski dolini je položaj znatno boljši -, jih v furlanski nižini zbere okoli tisoč. Brez večje reklame, brez vsake strankine organizacije.

To je vsekakor priznanje zavednih izseljencev, torej glavnine aktivnega beneškega prebivalstva.

Vsekakor bi bila na mestu avtokritika, ker SSK še ni zmogla stalne in organizirane prisotnosti v Benečiji in med razkropljenimi Slovenci. Lahko bi izrekli kritiko tudi na račun zadržanosti ali celo strahu pred SSK med tamkajšnjimi rojaki, vendar je bolj pravično, če pokažemo, da je glavni krivec drugje. Če so razmere take, je kriva država, ki od leta 1866 ni priznala slovenskemu prebivalstvu Benečije nobene narodne pravice, je krivda povojnih oblastnikov, ki so vcepili v ljudi nove predsodke in strahove.

Poleg organizacijskih poskusov za večjo prisotnost - a ti bodo malo plodni, dokler ne vstane v Benečiji kdo, ki je spoznal vrednost samostojnega nastopanja, in krene po tej poti, - je zato naša stalna skrb, da pri svojem delu nikoli ne izpustimo izpred oči problemov videmske pokrajine. Dr. Štoka je v deželnem svetu velikokrat posegel za rešitev njenih težav, ravnatoko strankino deželno vodstvo.

Prepričan pa sem, da bi tudi Benečani najjasneje dokazali oblastem in javnosti svojo politično in narodno zavzetost s tem, da bi krepko glasovali nedvoumno slovensko.

Slovenska skupnost je trn v peti marsikomu in marsikateri sili, ki deluje v politiki in v javnosti sploh. (Zakaj tako, morda zaradi prevelike samostojnosti? SSK ne dobiva ukazov od nikoder...)

Trn v peti marsikomu ni le SSK, temveč sploh slovenska prisotnost na teh tleh. Po našem mnenju pa je SSK v javnosti eden najpristnejših izrazov naše samobitnosti. Brez nje bi tudi kotacije slovenskih politikov v drugih strankah padle, saj velja tudi v politiki pravilo konkurence.

Drugi del vprašanja meri bolj na slovenske razmere, kajne? Očitno so še ljudje, ki niso intimno sprejeli pluralizma in jih že sama prisotnost »drugačnosti«
vznemirja.

Zadnje dni se je slišalo tudi po radiu in v nekaterih izjavah govoriti o nosilcih kandidatne liste za Slovensko skupnost v Trstu in Gorici. Deželno vodstvo pa je vedno govorilo o skupini nosilcev.

Deželni svet SSK, ki je pristojen za določanje kandidatnih list za deželne volitve, je sklenil, da sta na Goriškem goriški in tržaški nosilec, da so v tolmeškem, videmskem in pordenonskem okrožju posamezni nosilci, v tržaškem okrožju pa da je na čelu 14-članske liste skupina šestih nosilcev. Zapisani so po abecedi, le goriški zastopnik je na drugem mestu. V vseh okrožjih so vsi ostali kandidati vedno po abecednem redu.

Zakaj skupina nosilcev v okrožju, kjer se dejansko izvoli deželni svetovalec, ker ima SSK na Tržaškem največji odstotek svojih skupnih glasov? V Katoliškem glasu sem pred tedni bral članek, ki je trdil, da mora stranka nuditi volivcem »čim širšo pahljačo kandidatorov«, da mora kriti čimveč interesov in področij.

Sestava liste je po svoje odgovor takim željam, ki so se marsikje pojavljale v naši sredini. Volilci želijo, da je lista izraz skupnega hotenja, a da imajo tudi pravico izbirati med kandidati. Če je kdo na listi ali celo v skupini nosilcev, to še ne pomeni, da se puli za kak »stolček«. Imena uglednih predstavnikov naše skupnosti so na listah SSK dokaz zavzetosti za samostojno nastopanje, zaupanja SSK, opore izvoljenim, kot tudi jamstvo za volivce.

»Volivci želijo, da je lista izraz skupnega hotenja, a da imajo tudi pravico izbirati med kandidati...«

»Absurd bi bil, če bi borec za slovenstvo odtegnil Slovenski skupnosti ravno tistih nekaj dragocenih glasov...«

Ko je Samo Pahor s svojo gesto pred meseci sprožil veliko solidarnost med Slovenci in dal krepko injekcijo narodne zavednosti naši mladini, smo vsi potegnili z njim, izmed strank pa je SSK gotovo šla najdlje, saj so se morali tudi slovenski komunisti in socialisti ozirati po Rimu. Kako zdaj gleda SSK na »zadevo Pahor«, ko pa je Pahor zdaj (morda s čutom ne prevelike politične doslednosti) med političnimi konkurenti, navsezadnje spet med neslovenskimi kandidati, v koaliciji Gibanja za Trst in Proletarske demokracije...

Zaradi sedanjih volilnih prilog se naša ocena takratne Pahorjeve bitke za pravice slovenščine ne spreminja. Jasno pa je, da do kandidature nismo ravnodušni. Absurd bi bil, če bi, recimo, borec za slovenstvo odtegnil Slovenski skupnosti ravno tistih nekaj dragocenih glasov, zaradi katerih bi ostala zunaj deželnega sveta ravno slovenska stranka!

Bojim se, da si je prof. Samo Pahor s tem, da se je strankarsko opredelil, v raznih sredinah zapravil precej simpatij in da bo zato v prihodnje otežkočena ravno borba, v kateri je bil večkrat tako uspešen. Med ljudmi, a tudi pri oblasteh, bodo imele njegove akcije neizbežno tudi strankarski pečat. To je škoda. Zato mu je SSK ponujala kandidaturu na svojih narodnoobrambnih listah, če bi se že odločil, da stopi v politiko.

V ljubljanskem Delu je 28. maja zapisal v pismu: »S svojo kandidaturo želim: 1. v največji možni meri podpreti ponovno izvolitev Paola Parovela in Giorgia Cavalla, ki sta po mojem mnenju tudi glede zahtev in potreb slovenske manjšine pokazala tisto stalno aktivnost, borbenost, prisotnost in inventivnost, ki jih je SKGZ zapisala v svoj program (tudi v večji meri kot kak slovenski predstavnik)«.

Obema italijanskima politikoma lahko priznamo vse zasluge, to pa ne spreminja našega trdnega prepričanja, da moramo Slovenci najprej poskrbeti zase, potrditi svojo vlogo v politiki in družbi. Ob sodelovanju z demokratičnimi Italijani, a ne z vtapljanjem v njihove vrstah.

Kako odgovarjate na očitek, da je Slovenska skupnost premalo odločna, da bi morala pozabiti na politični čut in ravnati kot italijanski radikalci...?

Ravno pojav radikalcev je pokazal, da se določen tempo, provokativnost vzdržita nekaj časa. Kritike na račun SSK so lahko upravičene. Tudi mi, ki v njej delamo, bi radi kdaj drugače ukrenili, saj je znotraj stranke demokratično razpravljanje. Priznati pa je treba stranki dobro vero in poštene namene pri odločitvah, ko pri »političnem čutu« (lahko bi rekli: kompromisih) odloča pretehtavanje, kaj slovenski manjšini v danem trenutku bolj koristi. Seveda ta politični čut ni raztegljiv do oportunizma ali hujših zablod. A take pojave bi zasledili prej pri kaki drugi stranki, ki pri lovu na italijanske desničarske glasove pozablja na svoja načela.

Torej: nikakor ne branim za vsako ceno sedanje strankine pojavnosti, ki se da izboljšati. A potrebovali bi še več navdušenih delavcev in odločnih ljudi.

Če je visok matični politik dejal, da je SSK seizmograf slovenske manjšine, velja morda še ugotovitev, da je tudi njena trenutna podoba pokazatelj stanja v manjšini, kjer se opaža po 40 letih bojov določena utrujenost. A ravno na letošnjih listah SSK je spet tako število mladih, da dokazuje njeno privlačnost in perspektivnost.

Ali mislite, da so nedavne izjave o slovenski manjšini in o obveznostih vlade do nje, ki jih je dal predsednik De Mita ob predstavitvi nove vlade v parlamentu, pomenile injekcijo poguma za manjšino?

De Mitove obveze, da se bo vlada lotila vprašanja zaščite oz. da ga bo rešila, kot je ustno izjavil ob predstavitvi nove vlade v parlamentu, smo seveda sprejeli z zadoščenjem, saj smo si tudi pri SSK prizadevali zanje. Po več letih je bila to jasna beseda, ki pa še nič ne pove o vsebini predlaganih zaščitnih določil, za katera ni rečeno, da bodo zadovoljiva za manjšino.

Mi smo naše zahteve zapisali v novi predlog o globalni zaščiti Slovencev v Italiji, ki so ga v parlamentu predložili parlamentarci treh manjšinskih strank. Jasno pa je, da bodo volilni izidi vplivali tudi na zakonodajni postopek. Pokazati je treba odločnost in narodno zavest.

JAPKA

Pavle Zidar

Marjane sploh ne poznam, vem le, da je tam nekje blizu Medvod in da je moji prijateljici naredila neko noč veliko uslugo kot otrok: prijateljica je iskala družino, ki bi vzela v rejo fantka, dojenčka, slišala pa je, da to dela *ta in ta družina sem in tja komu*. Prijateljica, ki je ostala na svetu sama s tistim fantkom, je bila iz sebe, ko je iz Švedske dobila telegram, da mora oddati disertacijo, priti v Stockholm na zagovor le-te, kratko, rok je bil določen, ali pa zgubiti kruh. V silni stiski se je zagledala v plod svojega telesa, črnega fantiča, ki je spal; imel je osem, morda devet mesecev. Takrat so dojenčki posebno lepi. Na obrazih se jim prikazujejo podobnosti s tem ali onim prednikom, prikaže se zavest in zgine kot senca, smeh, zobje so tu, prvi, beli kot češnjevi cvetovi... Prijateljici ni ostalo drugega, kakor otroka, z nekaj perila v popotni torbi, zanesti skozi veličastni obok noči k Marjanini mami, ki je ljubila take otroke, zraven pa si je še kaj prislužila, saj jih je bilo v

družini precej, služil pa je denar v službi en sam, mož. Seveda je bila Marjanina mama, ko je zagledala mojo prijateljico, vso zbegano od telegrama in nenadne odločitve, prepričana, da gre za vse drugo kot za uslugo. Najprej je sledil odločen *ne*. In *žal*. Potem pa se je prismukala zraven Marjana in si ogledala fantka, ki mu je bilo ime Matej. Rekla je: Oh, mama, vzemimo ga; saj ni kužek; tako je luškan... Preprosila je mamo, da so Mateja vzeli, se pogodili za čas, denar in še druge garancije, da bo otrok šel potem spet tja, kamor spada... Nazaj k mami. Kajti prijateljica je bila vse bolj raztresena in vznemirjena, ko se je ločevala od dojenčka in se pripravljala na dolgo, dolgo pot v Stockholm. Marjanina mama ji je vse manj verjela, da gre res tako daleč po znanstveni doktorat. Ko so se le nagovorili in si dokazali, da so drug drugega vredni, je bilo že jutro. Prijateljica je v sivini svita odšla, jokaje, stresaje se v bolečinah. Čez osem mesecev se je vrnila, tako kakor je ob-

POD ČRTO

Maja in junija...

Prav je imel avtor razmišljanja, ki je pred leti zapisal, kako maja ali junija v takšni ali drugačni obliki vstane Spomin, ki zdaj pietetno zdaj cinično poroma na neznane grobove, neme priče bratomorne tragedije.

V ljubljanskem Delu so letos 28. maja objavili intervju z 80-letnim bivšim načelnikom OZNE Ivanom Mačkom - Matijo. Zaradi zanimivosti naj ponatisnemo dve vprašanji in dva odgovora.

Menda osebno držite vse vezi glede graditve partizanskega Roga kot pomnika naše revolucije. Med vojno in po njej je tesno povezan z vašim imenom. Toda njegova svetla stran ima tudi temnejšo plat — obračun z vrnjenimi belogardisti.

»To je bila v vsej vojni daleč najtežja odločitev.

Lahko predvsem rečem, da smo do zadnje amnestije, do 15. januarja 1945, stalno pozivali belogardiste, da prenehajo sodelovati z okupatorjem in se nam priključijo. Torej praktično do zadnjih dni vojne.

Poleg tega pa moramo gledati na stvari s tedanje perspektive. Mednarodni položaj glede Trsta in zahodne meje sploh je bil pred eksplozijo. Možnost spopada z dovčerašnjimi zavezniki je bila zelo verjetna. V takih okoliščinah si nismo mogli dovoliti, da pustimo pri življenju izdajalce in zločince, ki bi v primeru zunanje vojaške intervencije lahko služili kot kader za vojno proti novi Jugoslaviji. Položaj je bil še toliko težavnejši, ker nam je v naših prizadevanjih za postavitve pravičnih meja nasprotoval tudi Stalin.

Ne smemo pozabiti tudi, da so se v Srbiji v tistem času še vedno bojevali četniki, ki so obvladovali cele predelje

in ki so jih z orožjem še vedno oskrbovali zavezniki. Prav tako so bili na Kosovu še oboroženi balisti, ki so se borili proti nam.

Pustiti pri življenju vrnjene izdajalce je bilo tveganje, ki ga nihče ni hotel prevzeti.

Treba pa je tudi povedati, da smo se držali izrecnih navodil Tita, da ne smemo kaznovati nikogar, če je bil še tak zločinec, ki je mlajši od 17 let. In tega, da ne smejo trpeti otroci tudi tistih, ki so imeli najbolj krvave roke.

Mislím pa, da je kljub temu bilo malo revolucij tako humanih, kot je bila naša. Kaj bi bilo, če ne bi zmagali? Spomnite se samo »črne roke« in drugih zločincev.

Ljudje so takrat imeli veliko moralno moč in ni šlo za neposredno maščevanje.«

Vendar obstaja teza, da je bilo tudi veliko osebnega maščevanja.

ljubila, bila je doktor (dr.) in Matej je bil spet njen, vendar čisto njen nikoli več. Malo je ostal za zmerom še od Marjane. In to je tudi še sedaj, ko to pišem. Le da je razlika v tem, da je Marjana zrasla, postala sama mama in ima Miha, za katerega trdi, da ji ga je podaril sam Bog v nebesih. Nič noče slišati, da je imel prste zraven neki moški, ki se mu pravi oče. Miha je od Boga dana milost. Matej pa je seveda tudi iz dojenčka zrasel v fanta, ki ima Marjano za sestro, Miha pa za bratca. Vse to je spacial skup duh ljubezni. Zdaj se obiskujejo, kadar se morejo, in so si sorodniki. Prijateljica jih ne more pozabiti, saj so ji pomagali doseči doktorat v tako daljni, sivi, hladni deželi. In tako je nanoslo, da sem se z Marjano spoznal grede: Mihi sem poslal neko otroško knjigico, ki sem jo bil spisal, in je bila lepo ilustrirana, njegovi mami pa sem priporočil, ker so bili po rodu iz Vojnika pri Celju, da prebere Novačanove spomine Jeruzalem-Kairo, da bo videla, kdo tam sploh počiva... Marjana je bila verjetno zelo začudena, da ji piše moški, o katerih nima lepega mnenja. (Že ve, zakaj!) Mlada, lepa se je počutila kot snubljen. Verjamem, da se je dolgo posvetovala s prijateljico, če nisem morda... segel predaleč. Ali nimam kaj za bregom? Pametna ženska zlepa ne odgovori. Vendar mi je, mi je...

Nekega dne sem prejel pisemce z naslednjo vsebino: *Dober dan!*

Hvala za knjigo in pismo. Miha knjigo kar naprej gleda in se ne more načuditi tistim razkuštranim otrokom. Veste, sam je tak. Vendar so mi to dopoldne naredili veliko svinjarijo, ko me ni bilo doma. Požagali so meni tako drugo japko. Marsikdo bi rekel: drevo pade, posadi se drugo. Pa ni tako. Ta moja japka je bila drugačna. Imela je dušo, ki bi se lahko kosala z marsikatero človeško. Bila je dosti starejša od mene. Morala jih je imeti šestdeset. Ata se je spominja, da je bila že takrat tam, ko je on prišel z mamo in so zgradili hišo. Takrat je morala biti grmič, ki je srkal iz tal vodo, se veselil metuljev, čebel, noči in dnevo. Kasneje je zrasla v lepo, darovito drevo in ni zapustila naše hiše. Tik ob nji je rasla, veste. Ko sem zanosila, so mi dogradili sobico in teraso, japka pa je metala senco na teraso in mi prepevala spomladi ves ljubi dan s čebelami, dokler je cvetela. Kakšno krošnjo je imela! To je bila peča... Solze so mi lile, ko sem jo videla ležati razcepljeno. Neznana mi je žalost, s katero je morala zapustiti svoje mesto, čutim jo pa. Kako je padati, še ne vem, a mora biti to strašen trenutek. Lani je še zadnjič rodila. Ne morem vam povedati, kako polna je bila! To so bile kite sadov, ne

POD ČRTO

»Ne trdim, da tega tudi ni bilo, veliko pa zagotovo ne. V zaporih v škofovskih zavodih je bilo nekaj tisoč zapornikov in nekajkrat sem šel mednje, se z njimi pogovarjal. Če smo ugotovili, da so bili prijavljeni zaradi osebnega maščevanja, smo jih takoj spustili. Tudi v Prekmurju je bilo podobno, ko je »Pukljasti Miha« zaprl okrog 300 nilašev, madžarskih fašistov. Prednje je bilo med vojno postavljeno vprašanje, ali na rusko fronto ali v fašistično organizacijo, zato so se odločili zanjo. Zahteval sem, da jih spustijo in da imajo za vsakogar, ki ga dolžijo zločinstva, potrebno dokumentacijo. O tem pa so potem odločali na merodajnejšem mestu v Mariboru, in ne v Prekmurju.«

K temu le nekaj ugotovitev in opomb.

Iz odgovorov človeka, ki točno ve, kako so se razvijale zadeve ob

koncu vojne, jasno izhaja, da je bil pokol vrnenih protikomunistov »odločitev« oz. »najtežja odločitev«, ki jo tudi razlaga. Ni govora o zasliševanjih, kaj šele o procesih, šlo je za politično, vojaško odločitev. Odločal pa ni eden, saj pravi Maček: »Pustiti pri življenju vrnjene izdajalce je bilo tveganje, ki ga nihče ni hotel prevzeti.«

Intervjuvanec omenja tudi »izrecna navodila Tita« o nekaznovanju teh, ki so bili mlajši od 17 let.

Pa ravno o tem obstajajo pričevanja, kako so v nekaterih krajih načrtno lovili in pobijali izpuščene mladoletnike, da o vnebovpijoči usodi dojenčkov v Teharjah ne govorimo... Če k temu dodamo načine usmrtilcev in trpljenje pred njimi, se sodba, da »je kljub temu bilo malo revolucij tako humanih, kot je bila naša,« grenko zamaje...

Svoboda - tveganje

V slovenskem publicističnem svetu v Sloveniji smo že nekaj časa priča neslutnemu pojavu sproščene pisanja o najrazličnejših problemih, v prvih vrstih nacionalne, gospodarske in politične narave. Nekateri kar tekmujejo, kdo si bo več drznil. To je bilo čutiti že nekaj let kot zatrto željo, a zdaj je nepričakovano množično bruhnilo na dan. Posameznik sam sploh ne more vsemu temu slediti in tudi MLADIKA ne more več opozarjati na najzanimivejše zapise. Pojav moramo vsekakor pozdraviti, čeprav si ne moremo delati utvar o tem, kdo ima v domovini oblast v rokah in kdo lahko v trenutku vse to prekine. Koristno pa je, ker vzbuja v javnosti in predvsem v mladih generacijah čut za prosto izražanje kritik in postavljanje alternativnih predlogov, pa čeprav ne bodo nikoli reali-

veje. Nikoli prej ni bila tako rodna. Zdaj, poslednjič pa je dala vse od sebe; vso svojo lepoto, plemenitost; da se da, ne da se vzame, kakor to delamo ljudje. Ob tako obilni letini sem začela sumiti, da je bolna in da me počaščuje za slovo... Oh... (Jočem.)

Majčkeno počakajte!

Ko sem gledala njeno ožilje in vonjala njeno sadno kislobo, sem se spraševala, če jo to zelo boli. Kajne, gospod pisatelj, da smrt ne boli več?

Kot deklica, sem ji za družbo pozimi postavljala ob bok snežaka, poleti plezala nanjo ali ležala v njeni senci, poslušala njeno listje, ki je bilo glasba. Tista fina. V njej so vsi odgovori na otroška vprašanja... Ja, in na Mihca mi je pazila. Kot dojenček je ležal v njeni senci, ona pa je skrbela za tihoto, senco in uspravajoče vonje narave. Našim otrokom je dovolila, da smo v njenih vejah zanje zgradili gugalnico in se lepo upogibala z vejo. Tako jo je raztegovala, kakor sedaj, ko je na tleh.

Odšlo je nekaj, zgorelo bo v peči, kar poznam od svojega rojstva dalje. To je del mojega življenja. Kolikokrat sem jo vprašala, ko sem se vračala s potepa: Ali bo hudo doma? Odgovorila mi je s šumom, kako bo. In tako je potem tudi bilo.

Za slovo sem jo poljubila v njeno bolno nostrino, v bolno osrčje, ki je imelo že duh. Ne bi bi-

la rada sanjava ali mehkužna, če zapišem, da mi je rekla — hvčla za vse.

Kaj pravite, ima japka dušo ali ne?

Da ne boste mislili, da Novačana nisem prebrala. Vsi smo ga, tudi mama. Medtem sem bila v Vojniku pri teti in šla na pokopališče. Takoj sem našla grob, mimo katerega sem že prej večkrat šla, ne da bi vedela, da je v njem tak mož. Po pravici mi povejte, ali je res mogoče biti tako zvest ženi, kakor je bil on svoji Pepuši?

Nasmehnil sem se, ko sem to prebral.

Prižgala pa sem tri svečke: eno v svojem imenu, eno v maminem in eno v Vašem. Tam sem zmolila tudi očenaš za mir njegove uboge duše, ki je toliko trpela na tem svetu.

Marjana

Prebral sem nekajkrat to sveže pismo, polno dišečega ženskega vetra. Las, ki dehte nepojmljivo lepo. Zamislil sem se v bistvo lesa; dà, les ima dušo. Tudi še potem, ko ga podelamo v deske in oblikujemo v stole in police. Večno je topel. Kakor da je v njem neviden, uživajoči ogenj. In spomnil sem se na Mojzesa. Bog je prihajal iz lesa in ognja. Les je v resnici bliže Bogu kot mi. V njem je lahko takoj, samo prižgemo vžigalico, v nas pa Bog vstopa in izstopa kakor v hišo, kjer ni zaželen. Včasih nas za vedno zapusti in gre.

POD ČRTO

zirani. Italijanski predsednik Cossiga je pred kratkim dobesedno naglasil: »Raje imam preobilico svobode tiska, kot pa pomanjkanje«. Vsako uresničevanje svoboščin, tudi svobode tiska, prinaša neko tveganje, toda to je tveganje, ki ga mora demokratična družba sprejeti. Svoboda tiska je dokaj nenavadna za totalitarne režime in slovenski pojav predstavlja v tem smislu anomalijo, ki bi jo bilo potrebno preučiti. Svoboda tiska je seveda neobhodno potrebna podlaga, pogoj za vsako svobodno družbo, ni pa seveda še jamstvo. Režim se svobodi tiska skuša na razne načine upirati, pomembnejše pa bi bilo, če bi to znal izkoristiti, da bi sebe izboljšal v korist civilne družbe, za katero se ima Slovenija vso pravico potegovati. To bi bil brez dvoma najbolj ustvarjalen prispevek Slovenije narodom, ki so povezani v Jugoslaviji.

Slovenci v vrtincu italijanske politike

Nedavne delne upravne volitve v Italiji so do neke mere potrdile pričakovanja političnih krogov kar zadeva napredovanje socialistov in nazadovanje komunistov, ki so doživeli nov hud udarec. Če bo šlo tako naprej, bodo kmalu postali tretja sila na lestvici strank. Presenetil je uspeh KD, manj pričakovan pa je bil padec desnice, kar je nov dokaz, da je italijanski volilec na splošno vzeto že tako zrel, da ni dovzeten za desno alternativo. Glede komunistov pa bo zanimivo slediti poteku v naši deželi in posebej na slovenskem območju. Volitve bodo dokazale, ali slovenski volilci še vedno verjamejo krilatici, da je KPI najučinkovitejši branilec slovenskih manjšinskih interesov.

To vlogo branilcev slovenstva so prevzeli socialisti, da se razumemo

PSI. Tako namreč trdi krščanskodemokratski politik Tripiani, ki si je očitno hotel pridobiti naklonjenost tistega dela volilcev Liste za Trst, ki začenjajo misliti, da je Lista za Trst že stvar preteklosti. KD pripisuje socialistom pravo proslovensko naklepnanje, seveda na škodo italijanstva tržaškega mesta. Gianfranco Carbone pa je takoj odgovoril z velikim lepakom, na katerega je dal samega sebe in državne barve. Lepak je dal misliti na kako izrazito desničarsko in nacionalistično gibanje. Niti besede o socialistih in socializmu, niti nageljna — ki je vendarle nenevaren simbol — ni videti na lepaku. Vse v iskanju naklonjenosti nacionalističnih volilcev. Lepaka po tržaškem Krasu sicer nismo videli, vendar se sprašujemo, s kakšnimi čustvi bodo slovenski socialisti podprli takega kandidata?

Podobe v begu

Pogovor s Paolom Pascuttom

»O slikarjih govorijo najrazličnejše laži, med katerimi je najpogostejša tista, da so čudaki ter da je razgovor z njimi težaven ter nemogoč« (Michelangelo).

Paola sem spoznal po običajni univerzitetni lekciji, ko sva, skupno z mnogimi drugimi študenti, iskala še nekaj prostora v prenatrpanem avtobusu. Pot z univerze do mestnega središča zaradi »prekomerne hitrosti« avtobusa ter prometa omogoči študentom, da se bolje spoznajo.

Običajno vprašanje: »Kaj študiraš?«

Odgovor: »Discipline dello Spettacolo«. Stvar me je nekoliko presenetila, saj so vsi moji dotedanji znanci izbrali smeri kot so npr. zgodovina, jezik, kvečjemu filozofija... Za »discipline dello spettacolo« (kar bi po naše lahko prevedli kot »umetniške discipline ali panoge) pa še sam nisem slišal...

Radovedno, morda malce zlobno, sem ga vprašal, če je morda sam umetnik. Odgovoril je, da se bavi s slikarstvom. Da bi bil še prepričljivejši, je dodal, da je prav tisti teden v občinski galeriji na Glavnem Trgu razstavljeno njegovo delo, ki je sodelovalo na nekem tekmovanju.

Naslednjega dne sem stvar osebno preveril ter... Fant je res slikar!!

Ob priliki njegove samostojne razstave FUGHE IMMAGINARIE / PODOBE V BEGU (sam je izbral dvojezičen naslov...) sem ga zaprosil za »uradnejši« pogovor, in sicer ta razgovor za našo revijo.

Kaj predstavlja zate slikanje?

Slikanje je užitek ter potreba. Bistvo slikanja je v posredovanju občutkov. Osebno uživam pred takimi deli, ki povedo nekaj duši. To seveda ne pomeni, da ne cenim tudi bolj »celebralne umetnosti«, če s tem pojmom označimo tiste izdelke, katerih bistvo je v »lepi ideji«, v gibu...

Problem je, da taka umetnost težko vzpostavi neposreden stik z gledalcem. Zame je nesmiselno, ustvarjati le za »elito«, zato miselno hermetično komponento svojih del predstavljam z jasno ter nazorno upodobitvijo. Razumel sem, da gledalec odkrije vedno »nekaj« svojega v vsakem delu, kak občutek ali pomen, ki sem ga celo sam prezrl.

Mnogi mi te občutke oz. razlage tudi pripovedujejo, kar je pravzaprav tudi moj cilj. Nered razlagam svoja dela, raje poslušam razlago drugih.

Na beneški umetniški Akademiji, ki sem jo obiskoval en semester, so mi očitali, da ponujam gledalcu preveč elementov. Res, da ne slikam abstraktnih del, pač pa v svojih slikah prepuščam gledalcu mnogo »odprtih oken«, mnogo možnosti razumevanja. Ne slikam dogem ali aksiomov, nasprotno: želim prikazati kako negotovi, relativni ter dvoumni sta stvarnost ter življenje.

Pri kateri umetniški šoli, stilu ali tendenci se najbolj zgleduješ?

Na to vprašanje bi moral odgovoriti kak kritik, lastnik galerije, skratka človek, ki ima vedno pripravljeno etiketo za vsak pojav, ki razmišlja, primerja, izhaja iz ter, nenazadnje, stvar tudi prodaja...

Japka

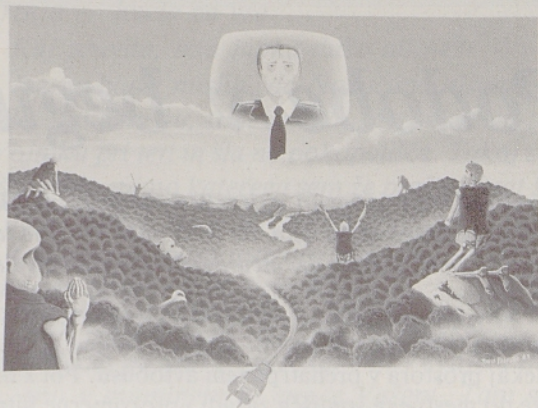
Potem sem napisal naslov: *Draga gospa Marjana...* in obnemel. Nobena misel se ni hotela razcveteti v besedo, v sad človeka, ki ga daje skozi življenje. Premišljal sem o japki in njeni silni rodnosti, preden je onemela v bolezni. Zamišljal sem se v njen sinjkast ogenj, dišeč po kadilu, ko bo tlela, gorela, in bo v nji Bog.

Potem sem le natipkal stavek: *Mogoče je biti tako zvest, mogoče, gospa: ali mislite, da bi ga Pepuša pretihotapila iz Argentine, če ne bi slutila, da ji je bil?*

In nato je spet udarila tišina vame in pisma Marjani še do danes nisem mogel spraviti skup. Najbrž ga nikoli ne bom.

Mogoče ne veste, da...

- da v letošnjem šolskem letu v prvih razredih ljubljanskih srednjih šol ni niti enega učenca, ki bi se učil ruščine kot obveznega ali fakultativnega šolskega predmeta...
- da je novega predsednika SR Slovenije, nekdanjega krščanskega socialista in današnjega komunista Janeza Stanovnika, krstil škof Anton Bonaventura Jeglič...
- da se je Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU) za svojo sicer površno brošuro o slovenskem zamejstvu šla informirat samo na prorežimsko politično stran...
- da je klaretinec p. Franc Husu, ki zdaj slušbuje v Bariju, prevedel v italijanščino obsežen izbor Gregorčičevih pesmi...
- da ljubljanski dnevnik DELO v svoji četrtkovi kulturni prilogi registrira celo informativni bilten slovenskih lezbijk, redno pa pozablja na zamejski in zdovski tisk...
- da med slovenskimi partijci prihaja do izraza predlog, naj bi se iz partijskega statuta črtala zahteva, naj bo član Partije ateist...
- da v osnutku slovenske ustave, ki sta ga pripravila Društvo slovenskih pisateljev in Slovensko sociološko društvo, ni besede socializem in še manj marksizem...
- da italijanski katoliški dnevnik L'AVVENIRE (Prihodnost) na Tržaškem dosega dnevno komaj 250 bralcev - 187 naročnikov in 65-70 kupovalcev pri kioskih - in da je tako glede prodaje na dnu italijanskih dnevnikov...
- da je bilten KORENINE, glasilo Društva Slovencev v Parizu, prišel že do svojega 17. letnika...
- da je odbor SLOGE v Buenos Airesu, ki je pred leti izdal ZADRUŽNO MISEL pokojnega filozofa Franceta Vebra, sklenil ob 70 letnici smrti očeta slovenskega zadružništva Janeza Evangelista Kreka izdati tudi STEBRE VZAJEMNOSTI gospodarstvenika dr. Marka Kremžarja...
- da je neka anketa pokazala, da je od leta 1830 prišlo do 274 Marijinih prikazovanj, od katerih pa je Cerkev priznala samo nekatera...

Osebnostno se, iz umetniškega vidika, prištevam še k ličinkam: razvijam se še ter pred seboj imam še veliko učenja. Sem v fazi iskanja ter preizkušanja. Pravzaprav bi umetnost lahko označili kot nenehno iskanje. Sam iščem, a ne vem kaj: morda Resnico, a katero?

Da se povrnem k vprašanju, moram izdati brezkompromisno ljubezen do surealizma, posebno pa do Dalija in Magritta. Njima bi dodal še nizozemskega slikarja Escherja. To pojasnjuje marsikatero mojo izbiro na slikarskem področju.

Zakaj si naslovil svojo samostojno razstavo »Fughe immaginarie / Podobe v begu«?

Izbral sem naslov, ki bi lahko bil skupni imenovalec vsem delom, ki so nastala v zadnjih dveh letih.

Vsako delo je sicer nastalo v posebnih okoliščinah. Kot bo lahko vsak obiskovalec moje razstave v Vižovljah (pri XX. SECOLO) opazil, se nerad ponavljam, vendar obstaja neka dvojna vezna nit, ki povezuje različne trenutke ustvarjanja v neko organsko celoto: na eni strani užitek, ki nastaja pri fantastičnem oblikovanju realnosti, ki počasi izgublja svojo moč ter se spreminja v irealnost, na drugi pa beg v samega sebe, v morje spominov, občutkov...; podzavestno pojmovanje sveta, ki ga prikazujem, je ponotranjena podoba realnosti, domišljisko obarvanih stvarnosti ter situacij. Zato sem izbral tak naslov. FUGHE IMMAGINARIE predstavlja hitra potovanja brez pravega (realnega) gibanja potnika, slovenski »prevod« pa, zavestno, spremeni smisel italijanskega naslova in to zaradi osebne želje po zabavi, ki je sicer mnogi ne prepoznajo v mojih delih... FUGHE IMMAGINARIE je sicer tudi naslov dveh slik, ki sem jih pripravil za to razstavo.

S kakšnimi težavami se sooča mlad slikar v Trstu?

Salvator Dali (ponovno on!) je leta 1941 zapisal sledeče: »Največji sreči, ki lahko doletita sodobnega slikarja, sta sledeči: prvič, biti Španec, drugič, pisati se Dali. Mene sta doleteli obe...« Kakšen srečnejš!!

Osebnostno pa ti lahko izdam, kateri nesreči lahko doletita sodobnega slikarja: ustvarjanje v Trstu ter biti mlad!

Znano je dejstvo, da Trst ponuja mlademu človeku malo možnosti, da se lahko uveljavi. Tudi na umetniškem področju vlada to »tržaško« pravilo.

Perspektivni umetniki imajo na razpolago le kak (redok) natečaj ali skupinsko razstavo, da se predstavi širšemu občinstvu. Med kvalitetnejšimi natečaji bi omenil tistega, ki ga od leta 1986 prireja »Sklad Lilian Caraian«, kjer sem na krstni izvedbi tega natečaja zasedel drugo mesto.

Sicer razstave, galerije, natečaje ter vsako drugo promocijsko dejavnost monopolizira nekaka »umetniška« mafija, t.j. krog ljudi, ki ti (seveda honorarno) »poskrbi« kritiko v dnevniku ali galerijo za samostojno razstavo.

Ti sodeluješ v umetniško-kulturni skupini »PRINTS«...

Sem član PRINTS-a od same ustanovitve te skupine, ki je nastala med gojenci nabrežinskega grafičnega laboratorija »ATELIER«, ki ga vodi Mauro Tonet. Na začetku smo se bavili izključno s praktičnim dojetjem grafičnih tehnik, kot sta kalkografija ter xilografija, kasneje pa smo priredili vrsto skupinskih razstav, med katerimi velja omeniti nedavno razstavo v Kopru.

V sodelovanju s to skupino sem priredil svojo prvo samostojno razstavo v Miljah ter že omenjeno FUGHE IMMAGINARIE / PODOBE V BEGU.

PRINTS trenutno vodi tečaj slovenščine v Trstu ter, v sodelovanju z »ATELIER«, grafične tečaje v Nabrežini.

Svojevrstnost te skupine je dejstvo, da v njej sodelujejo bodisi Italijani kot pa Slovenci. V Trstu se veliko govori o odprti meji, o sodelovanju in sožitju, vendar take pobude, kot je npr. PRINTS, vzbudijo, na italijanski strani, začudenje. O PRINTS-u je slovenski tržaški tisk večkrat obširno poročal, italijanski mediji pa dobesedno ignorirajo prisotnost tega združenja, ki na konkreten način skuša premostiti nerazumevanja ter predsodke.

Bodoče delovanje smo načrtali precej ambiciozno. Med kratkoročnejšimi dejavnostmi bi omenil srečanje perspektivnejših slikarjev iz sosednjih držav, ki naj bi se odvijalo letos poleti v Nabrežini.

Kot umetniška skupina nismo izdelali nobenega programa: javnosti se raje predstavljamo z deli kot pa s kakim »razglasom«.

Kakšne načrte imaš za bodočnost?

Trenutno nimam posebnih načrtov za bodoče delovanje. Izrabil bom morebitne ponudbe za razstave in podobne dejavnosti; moja skrita želja pa ostane organizacija multimedialne prireditve, nekako »srečanje« figurativnih umetnosti ter glasbe. Ideja ni sicer prav posebno »nova«, vendar se pri nas zelo redko priredijo podobne pobude.

Pogovor zapisal Peter Rustja

Ves čas po binkoštih

*Nocoj je jasna noč po Binkoštih.
Tako se blizu zvezdice iskrijo,
da zdi se, da je komaj nekaj milj
(čeprav pošev) v nebo,
kjer vanj držijo.*

*Kot dih kadila vzhajajo meglé:
do zore zvezde upajo doseči.
Stebri te cerkve - bori - krog stoje,
kot se spodobi,
srebrasto molčeči.*

*In veter pride, postoji, in gre
in če bi ne potrkal,
šepetaje pozdrav z morjá
v utrujeno srce,
bi mesec ne zvenel, z lučjo veslaje.*

*Nocoj se vetru strašno v noč mudi.
Kako sicer bi ga za sla izbrali
za Svetega Duhá
za leto dni?
Kako sicer bi nežno moč poznali?*

Vijoličasta azaleja

*Takrát,
ko so ji, Materi, s križa
za dolgi hip
v naročje položili
Sina mrtvega
izbičano, znakaženo, mrtvo
Telo, ledeni kip,*

*s solzó je zadnjo
prala kri Mu z lic*

*in kri s solzó je zdrknila
v grm*

prav ob skali.

Od takrát cveti.

Velika noč ga kliče s tal.

Azaleja je starogrško ime, ki pomeni »suh (cvetlični grm)«. V japonsščini mu pravimo (po naše pisano) cú-cudži; cveti v različnih odtenkih rdeče in vijolične barve; posebno priljubljena je spomladi, ko s svojimi velikimi vijoličnimi cvetovi tvori mavrično ozadje cvetočim češnjam.

Vladimir Kos

Konec vélikega mita

France Bučar

Brez slehernega pridržka lahko rečemo, da je ideja o socializmu največja utvara preteklega in sedanjega stoletja. In da je s koncem našega stoletja nastopil konec tudi tega mita. Nastopil je čas streznjenja.

Sleherno streznjenje je osvobajajoče in hkrati boleče. »Nazaj si up in strah želi«, vemo že od Prešernove osebne izkušnje, ki jo danes lahko razširimo na vso družbo. Miti socializma so uspavalo, in to sladko uspavalo, ki nas iz sveta resničnosti prestavlja v sanjski svet utvar, kjer bomo vsi enaki, kjer ne bo nikakršnega izkoriščanja, kjer ne bo nikakršne prisile, niti božje niti človeške, kjer bo človek živel svobodno kot sam svoj gospodar in gospodar sveta, ki si ga bo podredil tako v njegovih naravnih kot družbeno ekonomskih zakonitostih. Že za to (ne samo iz taktičnih razlogov), je tudi zoper Boga. Ne samo zato, ker ga v takih zemskih nebesih niti ne potrebuje. Zanika namreč njegovo lastno ustvarjeno božanstvenost, podira njegova lastna nebesa. Zato je to streznjenje kot maček po prekrokani noči.

V uteho tistim, ki v svoji najboljši volji še vedno poučarjajo, da so socialisti (seveda pristaši socializma s humanim obrazom, demokratičnega socializma, socializma, ki bo v prvi vrsti spoštoval človeka, saj je njemu namenjen) bodi povedano, da smo taki utopični socialisti lahko vsi in tudi dejansko so taki socialisti vsi ljudje dobre volje. In da je tak socializem, če lahko uporabimo ta izraz, star toliko kot človekova zavest o samem sebi kot družbenem bitju. Pomeni pa nič drugega kot našo privrženost zamisli o družbi, kjer bo človek najvišja dobrina, kjer je zato vsa posameznikova in družbena dejavnost podrejena temu temeljnemu cilju in kjer človek ne more nikoli postati le sredstvo za cilje drugih, objekt katerekoli velike ideje. Tak socializem je še najbolj dosledno uveljavljen v ideji krščanstva — čeprav nikoli ni nastopalo pod tem imenom. Ko se je že v prejšnjem stoletju katoliška cerkev zoperstavila socializmu (in so jo zato v velikem zagonu »naprednosti« žigosali kot nazadnjaško in zagovornico kapitalizma, mračnjaštva in celo izkoriščanja) se ni zoperstavljala takemu pojmovanju »socializma«, saj je s svojim naukom prav nosilec ideje o veličini človeka, ki ne more biti nikoli spremenjen v sredstvo kogarkoli, razen Boga. Da se ne bi šli le semantičnih igrice! Postavila se je zoper idejo socializma, ki nastopa pod imenom znanstvenega socializma, ki so mu polagali temelje Marx in Engels in vrsta njenih naslednikov. Samo znanstveni socializem namreč po njenih oz. njihovih nazorih zasluži ime socializem. Bistvo znanstvenega socializma pa je prav v tem, da je notranje sprevržen: služil naj bi osvoboditvi človeka, za dosego tega cilja pa spreminja človeka v sredstvo svoje ideje oz. praktičnega podviga. Tako bo osvoboditev človeka nastopila šele v neki daljni, nepredvidljivi bodočnosti, do takrat pa bo postal in ostal sredstvo. Gradbeni material za družbeni konstrukt, ki se mu pravi socializem oz. komunizem. Dokler torej ne

dosežemo tega eshatološkega stanja, bo človek skrčen na vlogo sredstva v službi Velike ideje.

To je povsem v skladu s temeljnimi znanstvenimi postulati scientizma preteklega stoletja, iz katerega je ta mark-sizem oz. socializem tudi pognal. V tem pogledu sploh ni izviren. Izviren je v toliko, kolikor je teoreme scientizma iz naravoslovnih znanosti prenesel oz. uporabil tudi na družbenem področju. To pa po vsej logiki pomeni, da spreminja človeka v variabla v svojem znanstvenem modelu, ki jo po svoje oblikuje, ji torej mora odvzeti svobodo lastnega obnašanja in mišljenja, in jo kot tako vgrajuje v model svoje družbe, ki mora nujno prevzeti obliko zaprtega modela. V praktičnem življenju to pomeni, da v taki družbi ne more biti demokracije, ker je protisistemska integracijska vez take družbe ne more biti svobodno opredeljevanje za svobodno in osebno ugotovljene interese, pač pa prisila in podrejanje Veliki ideji, ki se oblikuje neodvisno od posameznika na vrhu sistema; sistem sam, konkretna družba, pa mora nujno prevzeti obliko velike birokratske organizacije, v kateri se po logični dedukciji in metodi racionalnosti brezosebno po stopnjah uresničuje in udejanja v stvarnem življenju. Zato je družba, ustvarjena na temelju takega znanstvenega socializma, veliko bolj podobna kasarni kot svobodni asociaciji, o kateri je sanjal Marx; nujno je protidemokratska in totalitarna, nujno je fašistoidna. In tudi nujno neuspešna in neučinkovita. Neučinkovita ne samo zato, ker izhaja iz nekaterih očitno neutemeljenih in znanstveno nevzdržnih trditev in domnev (npr. o enakosti kot strukturni obliki družbe, o dosegljivosti končnega spoznanja s pomočjo znanosti, o neomejenosti tako spoznanja kot stvarnega sveta, o sposobnosti človeka, da si podreja svet po svoji volji, o boju (družbenih razredov) kot glavni determinanti družbenega razvoja itd.), pač pa na praktičnem področju nismo sposobni družbe spremeniti v popolnoma zaprt model, kjer bi delovanje družbenih, še posebej ekonomskih, zakonitosti nadomestil s svojimi lastnimi ukrepi. Končni rezultat je ne samo gospodarski, ampak celoten družbeni zlom in polom. Niti ene države, ki se je podala na pot znanstvenega socializma, (ki danes nastopa pod imenom realnega socializma), ni, ki ne bi bila v večji ali manjši gospodarski krizi. Gospodarska kriza stopa najbolj v ospredje. Ni pa edina in tudi ne najgloblja. Najhujša je moralna kriza vseh teh sistemov, ker razjeda oz. je v veliki meri že razjedla temeljne etične vrednote, na katerih je utemeljeno družbeno sožitje. Ni treba na tem mestu razsojati, katera teh držav je v največji krizi, in katera je najbolj v ospredju. Kriza katerekoli je neizbežna. Gre samo za vprašanje, kdaj notranje napetosti in protislovja, s silo potlačena in pritajena, kulminirajo v odkrit, na zunaj viden in neobvladljiv polom.

Jugoslavija je npr. prišla med prvimi na vrsto. Zaradi specifičnih okoliščin v njenem zgodovinskem, kulturnem in civilizacijskem razvoju, ki so razkrojevalno delovale proti poenotenju, ki ga ti sistemi potrebujejo kot izhodiščno o-

Ime je pogostno v slovenskem prostoru v poznem srednjem veku: ok. 1200 *Benedit?*, posestnik v Preveku pri Grgarju (KOS II,109), 1499 *Benedic Kraschanin* na Vipavskem (KOS II,264), *Benedikh*, kmet v Skriljah (KOS II,251), *Benedikh*, posestnik v Vipavi (KOS II,264), *Benedikh* (*Benedic Marolt*, kmet v Zemoni (KOS II,259, 264, 265), 1509 *Benedet ex Carniza* (ČERNJEJSKI RKP, c.12r.); pri navedenih imenskih oblikah je kazno olajšanje soglasniške skupine *-kt-* v samega *-k-* ali *-t-*. Pri osebnem imenu 1498 *Bene*, kmet v Postojni (KOS II,223), imamo verjetno opraviti z apokopiranim hipokoristikom s formantom *-é* iz našega svetniškega imena: toda, kakor hitro imamo opraviti s tako apokopirano imensko obliko, moramo nujno upoštevati, čeprav je verjetnost manjša, še številne druge možne izvire: najpomembnejša druga imena, iz katerih je lahko nastal tak hipokoristik, so biblijsko ime *Benjamin* (cerkveno latinsko *Beniamin* je preko grškega *Beniamín* in hebrajskega *Binyamîn* in to je ime zadnjega med Jakobovimi otroki, prim. TAGLIAVINI I,96), *Benno* (Cerkev praznuje 16. junija svetnika z latinskimi imenom *Benno*, ki je živel v XI. stol., bil je škof in slovanski apostol; prim. TAGLIAVINI II,195), nadalje še vrsta romanskih sestavljenih avguralnih imen s prislovom *bene* v prvem delu; v Trstu najdemo to hipokoristično imensko obliko pri slovenskem nosilcu 1421 *Beyne de lube* (SSMM): diftong je tu lahko razlagati kot tergestinski ali tudi kot slovenski južnotranjski narečni pojav. A že v 14. stoletju beremo apokopirano hipokoristično obliko s slovenskim formantom *-ko-*: 1377 *Bencho*, kmet v Plužnah (KOS I,83) in patronimični priimek *Petrus Bendingich*, kmet v Volčah (KOS I,61).

Iz priljubljenega in zelo razširjenega imena iz nastalo veliko število priimkov. Na prvem mestu navajam one, ki ponavljajo samo ime v nespremenjeni obliki ali z olajšanjem skupine *-kt-*: *Benedikt* (ZSSP CE), *Benedik* (ZSSP osrednja Slovenija, MB), *Benedek* in *Benetek* (ZSSP Štajerska, LJ; KOŠTIÁL 563, Dolenjska); z metatezo so nastale oblike *Bedenek* (KOŠTIÁL Gorenjska), *Bedenik* (ZSSP Štajerska, Dolenjska; KOŠTIÁL Gorenjska), *Bedenk* (ZSSP Gorenjska, Litija, Idrija, Ilirska Bistrica).

Iz teh priimkov so nastali patronimiki na *-ič*: *Benedičič* (ZSSP osrednja Slovenija), *Benedejčič* (ZSSP Brežice, Tolmin), hibridni *Benedetič* (ZSSP LJ, NM, GO), *Benedetic* (SPZM GO; TS), *Bedenčič* (ZSSP MB, LJ), *Bedencic* (Repen, TS); in patronimik na *-ec* *Bedenc* (ZSSP Dolenjska). Iz dvozložne apokopirane oblike sta nadalje izpeljana priimka *Bedene* (ZSSP Dolenjska, LJ) in 1505 *Bedenko* (BREZNIK 260).

Še številnejše so enozložne apokopirane hipokoristične oblike. Najprej bom navajal one, ki reducirajo ime na osnovo *ben(e)d-*: *Benda* (ZSSP Gorenjska, Štajerska), *Bende* (ZSSP NM, MB), *Vende* (ZSSP KR, Idrija), *Fende* (ZSSP Gorenjska); neprimerno številnejše so one, ki izhajajo iz osnove *ben-*: *Ben* (ZSSP Laško, CE), *Benec* (ZSSP Črnomelj), *Benc* (ZSSP Litija, Črnomelj, MB, Ilirska Bistrica), *Bence* (ZSSP osrednja Slovenija), *Bencze* (ZSSP Litija) in *Benze* (ZSSP LJ), *Bencec*, *Benčec*, *Benčeč* (ZSSP MS), *Bencek*, *Benček* (ZSSP Litija), *Bencih*, *Benčih* (ZSSP Dolnja Lendava, MS; TS), *Bencik* (ZSSP Dolnja Lendava, MB), *Bencok* (ZSSP MS), *Benčan* (ZSSP od Primorske do Štajerske), *Bencan* (ZSSP Postojna), *Benčar* (ZSSP GO), *Bencar* (ZSSP MS), morda *Bencak* (ZSSP MS, MB) in *Bencag* (ZSSP LJ), gotovo spet *Benčin* (ZSSP Dolenjska), *Benčina* (ZSSP vsa Slovenija), *Bencina* (ZSSP GO; TS), *Benzi* (TS), *Venčina* (ZSSP Postojna), *Benè* (ZSSP Štajerska, Notranjska), *Venè* (ZSSP Dolenjska, Štajerska), *Be-*

no (ZSSP Kamnik, Ilirska Bistrica), *Benko* (ZSSP vsa Slovenija), *Benco* (SPZM Tržič, PN; TS), *Benkoč* (ZSSP CE, Brežice), *Benkoj* (ZSSP MS), *Benkše* (ZSSP Metlika), *Benkuš* (ZSSP Radovljica), *Benič* (ZSSP LJ, MB), *Benich* (SPZM Tržič, Ronchi d/L; TS), *Benic* (ZSSP MS), *Beničič* (ZSSP Dolenjska, LJ, Primorska), *Bencich* (SPZM UD; Devin-Nabrežina, Dolina, TS), *Bencic* ob poitalijančenem *Benci* (PIZZAGALLI 186; SPZM Goriška, Čenta, Tržič; Devin-Nabrežina, Dolina, TS), *Benkič* (ZSSP MS, Litija, MB), *Benkovič* (ZSSP osrednja in vzhodna Slovenija), *Benkovic* (TS); kljub možnosti križanja s češkim priimkom *Beněš* mislim, da je enakoglasni priimek na Tržaškem endemični slovenski priimek: *Benes* (TS, Milje), *Bene Benes* (TS), *Benesch* (TS), medtem ko utegne biti edini *Beneš* v Sloveniji (ZSSP MB) tujega izvira; za slovensko razlago priimka me poleg količine prepričuje tudi iz njega izvedeni patronimik *Bensich*, poitalijančen v *Bensi* (SPZM Tržič) in *Benci* (PIZZAGALLI 186), *Bensi* (Devin-Nabrežina, Milje). Morda je tu omenjeni še *Bensa* (ZSSP Dolnja Lendava, LJ, MB, GO, Ilirska Bistrica), *Bense* (ZSSP GO) in *Bensan* (ZSSP LJ).

Dovolj oblikovno razvejena je tudi skupina priimkov iz metatetične apokopirane hipokoristične osnove *bed-*: *Bedè* (BREZNIK 260), *Bedič* (ZSSP Dolnja Lendava, MS, MB), *Bedeč* (ZSSP Dolnja Lendava), *Bedek* (ZSSP MS, Litija, NM, MB), *Beden* (ZSSP Gorenjska; TS), *Bedene* (ZSSP Dolenjska, LJ), *Bedina* (ZSSP KR, LJ), *Bedekovič* (ZSSP PT, LJ), *Bedenkovič* (ZSSP LJ). Pri priimkih in še bolj pri krajevnih imenih, ki se začenjajo z *Beden(j)-*, moramo biti pozorni na možnost interference z apelativom *bedènj* »vodno korito, tolmun, shramba« (SVI I,52; ESSJ I,15).

Naselja, ki nosijo to svetniško ime, so *Sv. Benedikt*, danes *Benedikt v Slovenskih Goricah* (ATLAS 44/A1), *Benete* pri Sodražici (ATLAS 166/B3) in *Benica* pri Lendavi (ATLAS 49/A3). Številnejša so imena zaselkov: *Sv. Benedikt* se pojavlja dvakrat: v Prekmurju pri zaselku *Benedik* (ATLAS 8/B3) in pri Šmarjah (ATLAS 115/B1), medtem ko je drugi *Bedenik* pri Šoštanju (ATLAS 63/A2). *Benko* se spet pojavlja dvakrat pri Rakitni in na Bizeljskem (ATLAS 146/B3, 156/A2), v zvezi s to imensko obliko so še *Benkov Vrh* v Prekmurju (ATLAS 8/A2), ledinsko ime *Benkova šuma* spet v Prekmurju (ATLAS 9/A1), ime zaselka *Benkove Grabe* v Prekmurju (ATLAS 7/A2), *Benkovec* pri Tolminu (ATLAS 101/A2). Svetniško ime se ponavlja v pisanih oblikah pri imenih drugih zaselkov: *Benk* pri Slov. Konjicah (ATLAS 92/A2), *Bednik* na Pohorju (ATLAS 39/B3), *Benedički Vrh* v Slov. Goricah (ATLAS 43/B1), dvakrat *Benetek* pri Dobrli vesi na Koroškem in v Slov. Goricah (ATLAS 34/A3, 45/B3). Seznam ni s tem izčrpan: a v drugih primerih previdnost narekuje natančnejše raziskave.

Bernardinus

Ime je manjšalna oblika imena *Bernardus* (gl. razlago imena pod tem geslom). Cerkev časti sv. minorita Bernardina Sienskega (1380-1444) na 20. maj, nadalje še časti 28. septembra sv. Bernardina Feltreškega in 2. julija sv. Bernardina Realino iz Lecce (LETO SVETNIKOV II,410-413; III,666-668; III,18-19).

Ime se pojavlja poredkoma v slovenskem prostoru: 1494 *Bernnhardin* iz Orehovelj, posestnik v *Pawlinschach* (KOS II,208), 1523 *Wernhardin Wagabecz* v Gojačah (KOS II,191). Mikrotoponim *Bernardin* v Portorožu in ime tam-

kajšnjega *Rta Bernardin* (ATLAS 192/B3) sta nastala po cerkvi, katere razvaline krasijo sodobni turistični kompleks, ki je prevzel isto ime.

V Sloveniji je prisoten italijanski priimek *Bernardini* (ZSSP Kočevje, Sežana).

Bernardus

Še pred češčenje sv. Bernarda iz Chiaravalle (+1153), ki ga Cerkev praznuje 20. avgusta, je bilo germansko ime *Berinhart*, *Bernhard* krepko razširjeno po Evropi od 7. stol. dalje. Ime je sestavljeno in v drugem delu vsi spoznavajo pridevnik *hart* »močan, pogumen«, medtem ko so za razlago prvega dela mnenja jezikoslovcev deljena: večina spoznava v njem germansko ime medveda *bēro* in v tem primeru bi ime pomenilo »pogumen, močan medved«, a drugi spoznavajo v prvem delu izraz, ki je znan anglosaksonščini, *beorn* »močan človek, vojščak«. Cerkev časti še 12. marca sv. Bernarda, škofa in spovednika v Capui, 28. maja spovednika sv. Bernarda iz Mentoneja, 15. junija sv. Bernarda, naddiakona v Aosti, 15. julija blaženega Bernarda II. iz Badna, 21. avgusta blaženega Bernarda Tolomei, opata, ustanovitelja Olivetanske kongregacije v Sienu, 22. avgusta blaženega Bernarda iz Offide, 14. oktobra sv. Bernarda, spovednika v Arpinu, in 4. decembra sv. Bernarda škofa, meniha reda iz Vallombrose in kardinala v Parmii (TAGLIAVINI I,280).

Ime je precej razširjeno med Slovenci: ok. 1370 *Pernhart* *Reuhel*, *Warnhart* iz Gorice, *Wernhart Tuerkelein* (KOS II,114 in 115), 1377 *Pernardus*, kmet v Doljah (KOS I,54), od 1398 dalje šest kmetov, po imenu *Pernhart* (KOS II,127,133,145,146), 1412 *Bernhart*, kmet v Ostrožnem brdu (KOS II,140), 1460 *Perenhart*, kmet v Misličah (KOS II,202), 1494 *Pernthart Koczko*, kmet v Tomaju, *Bernhard Conutto*, *Bernard Koch*, kmet v Stari vasi (KOS II,215,221,224), 1498 *Bernnhartt Koch*, kmet v Postojni, *Bernhart Strawie*, kmet v Knežaku, *Bernhart*, kmet v Narinu, *Bernardus, scriba* v Branici (KOS II,223,236,245,302).

V pisanih pisnih variantah se ime ohranja v priimkih *Bernard* (ZSSP Gorenjska, CE, NM, MB, Ilirska Bistrica; TS), *Bernardt* (ZSSP LJ), *Bernhard* (ZSSP Štajerska, Brežice; na Tržaškem poitalijančeno v *Bernardi*, gl. PIZZAGALLI 187), *Bernhardt* (TS), *Brnard* (ZSSP LJ), z zamenjavo *b* → *p*, pogostno ob stičišču med Germanijo in Slavijo, *Pernhard* (ZSSP Dravograd), *Pernar* (ZSSP KR, Krško, Postojna; TS), z zamenjavo *b* → *v*, značilno za številna slov. narečja, in nemško grafijo z *w* *Wernhardt* (ZSSP PT, MB). Iz neskrjanega imena je izpeljan patronimični priimek *Bernardič* (ZSSP Dolenjska, LJ), *Pernarčič* (ZSSP Slovenj Gradec, MB, GO, Tolmin), *Pernarcic* (TS, Devin-Nabrežina; SPZM Tržič; na Tržaškem poitalijančeno v *Pernari*, gl. PIZZAGALLI 281) in *Pernarcich* (TS, Devin-Nabrežina; poitalijančeno v *Perna*, gl. PIZZAGALLI 281), 1494 *Valentin Pernaczicz*, kmet v Mavhinjah (KOS II,220).

Priimki, izpeljani iz apokopiranega hipokoristika *Bern, ohranjenega v priimku *Pern* (ZSSP MB), so številni: *Berna* (ZSSP CE), *Perna* (TS); *Berne* (ZSSP Metlika, NM, LJ, Postojna), *Bernè* (TS, Devin-Nabrežina, Milje; poitalijančen v *Berni*, gl. PIZZAGALLI 129), *Brne* (ZSSP Postojna, II. Bistrica), *Perne* (ZSSP Gorenjska), *Prne* (ZSSP Kamnik), *Vernè* (ZSSP Laško), *Werne* (ZSSP LJ); iz teh hipokoristikov so izpeljani patronimični priimki *Bernich*, endemičen na Tržaškem (TS, Milje; morda spada sem še SPZM UD, vendar se tu v tem zapisu lahko skriva tudi oblika *Bernik*), poi-

talijančen v *Berni* (PIZZAGALLI 129,187), *Pernič* (ZSSP KR,CE, MB; SPZM Tržič), poitalijančen v *Pernici* (PIZZAGALLI 150), *Pernic* in *Pernich* (TS, Devin-Nabrežina), *Vernič* (ZSSP MB); *Perncich*, poitalijančen na Tržaškem v *Perneti* (PIZZAGALLI 281); *Bernetič* (ZSSP po malem povsod), na Tržaškem *Bernetic* in *Bernetich* (TS), poitalijančen v *Bernetti* (PIZZAGALLI 120,129,187, v Miljah 168,187: tu je preostala le poitalijančena oblika), *Bernetich* (ZSSP LJ), *Brnetič* (ZSSP II. Bistrica, Sežana); *Brnečič* (ZSSP PT), *Bernecich* (SPZM Tržič, Medea).

Redkejša varianta priimkovne oblike na -è je *Bernje* na Tržaškem, poitalijančen v *Berni* (PIZZAGALLI 129) in *Bernieri* (prav tam 187). Le na Zahodu je prisotna priimkovna oblika, izpeljana iz istega apokopiranega hipokoristika z redkim splošnoslovanskim priimkovnim formantom -ava: *Bernava* (TS; SPZM Codroipo, PN).

Spričo razširjenosti priimkovnih oblik na -at, -ad tudi na slovenskem Vzhodu, smo pri naslednjih priimkovnih oblikah prej v prisotnosti olajšane izreke celotnega imena kakor sestavljanja s formantom: *Bernat* (ZSSP MS), *Bernad* (ZSSP Dolnja Lendava, Laško, MS), *Pernat* (ZSSP vzhodna Slovenija, LJ, GO; TS), poitalijančen na Tržaškem v *Perneti* kakor tudi pisna varianta *Pernath* (PIZZAGALLI 150), s pisno hiperkorekturo *Pirnat* (ZSSP vsa Slovenija), *Pirnad* (ZSSP Brežice). Morda spadajo v to skupino tudi priimkovne oblike *Berot* (ZSSP Gorenjska, Štajerska), *Bernjot* in *Brnot* (ZSSP Kamnik), *Pernot* (ZSSP Litija).

Glede priimka *Bernik* (ZSSP vsa Slovenija; SPZM 1602 *Micheu Bernich* v Gorenjem Tarbiju, razširjen tudi v pisni obliki *Bernig* po Nadiških dolinah; poitalijančen na Tržaškem v *Berni*, gl. PIZZAGALLI 169,187), ki sem mu v SPZM navedel štiri možne razlage, se nagibam zdaj odločno k razlagi iz hagianima in to zaradi obilice vzporednih oblik, spričo katerih ni moč izhajati iz glagola *brati*: *Pernik* (ZSSP Laško, Dravograd, MB), *Pernek* (ZSSP vzhodna Slovenija, LJ), *Perneg* (ZSSP PT), *Pirnik* (ZSSP PT, LJ, MB), *Vernik* (ZSSP vzhodna Slovenija, LJ), *Wernik* (ZSSP MB,LJ), *Vernig* (ZSSP PT), *Wernig* (ZSSP vzhodna Slovenija, LJ), *Wernigg* (ZSSP Radovljica), *Virnik* (ZSSP Gorenjska, Črnomelj). Isto velja tudi za vzporedno obliko *Bernjak*, ki s prejšnjo močno konkurira posebno v Nadiških dolinah (ZSSP severna Slovenija, GO, Idrinja; SPZM le v zapisu *Bergnach* v Nadiških dolinah, dalje Čedad, UD, Lignano Sabbiadoro, Tumječ, Roveredo in Piano), *Pernjak* (ZSSP Dravograd, CE).

Še vedno iz apokopiranega hipokoristika *Bern so z drugimi formanti nastali še drugi priimki, ki niso toliko razširjeni kakor ti, ki sem jih doslej nanizal: s formantom -ko *Brnko* (ZSSP KR), *Vernko* (ZSSP MB); s formantom -(j)áč *Pernač* (ZSSP Radovljica), *Bernjač* (BREZNIK 260), na Tržaškem *Berniaz*, poitalijančen v *Bergna* (PIZZAGALLI 129) in *Bernazza* (TS). Na Tržaškem je endemičen, poleg zadnjega, še priimek *Bernes* (TS, Devin-Nabrežina, Milje) v katerem razberem formant -ež / -eš.

BREZNIK 260 razlaga iz tega hagianima še trinajst priimkov, ki se začnejo s *P(e)r-*; kljub hudi nevarnosti, da se ta osnova lahko križa z enakoglasno osnovo iz hagianima Petrus in številnimi drugimi osnovami, bomo sprejeli v to poglavje vse priimkovne oblike, za katere obstajajo tudi vzporednice z *B(e)r-* oz. *V(e)r-*, ki jih ni moč izvajati iz Petrus. V tem primeru je pač očitno, da imamo opraviti s krajšo apokopirano hipokoristično osnovo *Ber-* iz Bernardus. *Perko* (ZSSP vsa Slovenija; TS; tu poitalijančen v *Perco*, gl. PIZZAGALLI 150), *Perco* (TS, Zgonik; SPZM Goriška, Videnska okolica), *Pirko* (ZSSP MB), *Berko* (ZSSP Dolnja

Lendava, MB), *Verko* (ZSSP vzhodna Slovenija); 1499 *Gregor Perkitsch*, kmet v Ustju, *Perkitsch*, kmet v Lokavcu (KOS II,257); 1523 *Clement Pertzsch*, sodja v Ozeljanu (KOS II,172), *Perčič* (ZSSP vsa Slovenija po malem), *Percic* (TS, Devin-Nabrežina, Zgonik), poitalijančeno v *Pieri* (PIZZAGALLI 280), *Percich* (TS; SPZM UD; poitalijančeno v *Pieri*, *Persici*, *Persini*, gl. PIZZAGALLI 280), na Tržaškem še *Percig* in *Percih*, poitalijančeno v *Pieri* (PIZZAGALLI 280), *Berčič* (ZSSP Gorenjska, MB, Idrija, Il. Bistrica), *Bercich* (TS; SPZM Tržič), *Berchich* (TS), *Brčič* (ZSSP Il. Bistrica), *Verčič* (ZSSP KR, Idrija, Krško, LJ); *Pirkovič* (ZSSP Dolenjska, LJ, MB), *Percovic* (TS), poitalijančeno v *Perco* (PIZZAGALLI 150), *Percovich* (SPZM GO; TS), poitalijančeno v *Perco* (PIZZAGALLI 150), *Berkovič* in *Brkovič* (ZSSP Brežice); 1494 *Persiczsch*, kmet v Merčah (KOS II,217), 1499 *Martin Perschitsch*, kmet v Vrabčah, *Juri Perschitz* na Vipavskem, *Perschitsch* na Vipavskem (KOS II,253,264,265), *Peršič* (ZSSP vsa Slovenija), *Persic*, *Persich*, *Persig* (TS), poitalijančeni tu v *Persi*, *Persici* (PIZZAGALLI 126,150,281), *Beršič* (ZSSP Črnomelj), *Piršič* (ZSSP Konjice), *Veršič* (ZSSP vzhodna Slovenija), *Vršič* (ZSSP vzhodna Slovenija, Tolmin). In tu se ustavljam: slednja primkovna oblika je, posebno na Primorskem, lahko tudi pisna varjanta za Uršič in bi jo kazalo omeniti v poglavju o sv. Ulderiku. Možnosti križanja je seveda več, posebno pri *Peršiču*. Pri podobnih priimkih *Perše*, *Prše*, *Prša*, *Peršin*, *Peršina*, *Pršina*, *Peršak* in *Peršek*, ki jih BREZNIK 260 izvaja iz Bernarda, ni več najti vzporednih oblik z *Ber-* in *Ver-*, zato se mi zdi verjetneje izvajati jih iz Petrus in jih bom pač uvrstil v drugo poglavje; končno mi je pri BREZNIK 260 *Pernuš* kljub osnovi *Pern-* lažje izhajati iz Bartholomaeus. Zadnji odstavek odpira sploh številna vprašanja, odpira seveda vrata številnim drugim priimkom, da jih lahko razlagamo iz Bernarda, v najboljšem primeru nas sili iskati križanja z osnovami, celotnimi ali hipokorističnimi, iz drugih hagonimov in celo iz apelativov.

Podobna vprašanja in enake možnosti križanja obstajajo tudi pri številnih priimkih, ki se začenjajo z osnovo *Perm-*.

Naj na tem mestu navedem mnenje F. Bezlaja: »Pri imenih na *per-*, *pir-* je možnih toliko osnov, da nobena razlaga ne more biti popolnoma nedvomna« (SVI II,81). Sploh je pri vsi nakazani problematiki previdnost neobhodna; vendar nam vzporeditev velike količine podatkov omogoča nekaj stvarnih hipotez: zato si nisem obotavljal izvajati priimke *Bernik*, *Bernjak*, *Berne*, ki jih Bezljaj skupaj z *Berneker* izvaja iz glagola *brati*, rajši iz hagonima *Bernardus* oz. germanskega osebnega imena *Bernhart*: pri ti količini in pri preštevilnih vzporednih oblikah z zamenjavo začetnega glasa (*P-*, *V-*, oz. *W-*) je mnogo bolj verjetno, da imamo opraviti z Bernardi kakor z berači. Ko bo F. Jakopin lahko dodal vsem tu navedenim priimkovnim oblikam frekvence, bo moja hipoteza vsekakor pridobila še večjo verjetnost.

Krajevna imena, ki jih lahko zanesljivo razlagamo iz našega hagonima, izhajajo skoraj vsa iz priimkovnih oblik: *Bernad* v Prekmurju (ATLAS 7/A3), *Bernard* v Slov. Goricah, v Selški dolini in pri Muljavi (ATLAS 18/B1, 103/B2, 149/A3), *Bernardovec* na Dolenjskem (ATLAS 130/A3), *Bernavec* v Slov. Goricah (ATLAS 14/A3), *Bernetič* pri KP in *Bernetiči* pri Marezigah (ATLAS 193/A3, 194/A3), *Bernardova* na Primorskem (KOŠTIČAL 563; odsoten v ATLASU in v KLS I), *Bernik* pri Železnikih in pri Horjulu (ATLAS 104/A1, 125/B3), *Bernjak* in *Bernjakov grad* v Slov. Goricah (ATLAS 44/A1, 19/A3), pet zaselkov *Perko* v Slov. Goricah, na Kozjaku in na Stajerskem (ATLAS 18/A2 in ne 18/B1 kakor je navedeno v seznamu, 19/B3, 41/B1, 43/B1,

67/A1), potok *Perkova grapa* (ATLAS 41/B1), vrh *Perkova peč* v Kamniških Aplah (ATLAS 59/B2), *Perkič* v Prekmurju (ATLAS 7/A3), *Perne* v Savinjski dolini in pri Grosupljem (ATLAS 87/A1, 128/A3), *Prne* pri Stični (ATLAS 149/B1), *Prnjak* pri Slovenjem Gradcu (ATLAS 63/A1), *Pernat* pri Prevaljah (ATLAS 36/A1), potok *Pirnik* severno od Grosupljega in enakoglasni zaselek v Savinjskih Alpah (ATLAS 128/B3, 61/B3), naselje *Vernek* pri Moravčah (ATLAS 129/A1), *Vernik* pri Mežici in pri Rimskih Toplicah (ATLAS 35/B3, 132/A1), menda tudi *Vrnji Breg* v Prekmurju (ATLAS 9/A2) in *Perčec* v Slov. Goricah (ATLAS 18/B1). Bezljaj izvaja »gotovo iz antrop. *Bernhart*« krajevno ime *Pirniče* (ATLAS ga ne pozna) in se sklicuje na razprave o tem imenu številnih jezikoslovcev (SVI I,83), medtem ko pušča nerešenih mnogo drugih imen na *Pern-* in *Pirn-*.

Bertoldus

Cerkev praznuje 29. marca sv. Bertolda, prvega generala Karmelitancev (†1198). Ime *Berthold*, *Bart(h)old* izhaja iz starejšega germanskega imena, znanega že v 7. stoletju, *Berhtwald*, sestavljenega s pridevnikom *berht* »svetel, slaven« in z glagolsko osnovo *wald* »ukazovati, vladati«; ime pomeni torej »svetel poveljnik«, »znan po načinu poveljevanja«. Cerkev časti 20. junija še blaženega Bertolda premonstratense, 27. julija blaženega opata Bertolda, 24. avgusta častitljivega Bertolda, škofa v Torelu, in 21. oktobra sv. Bertolda, čevljarja in izpričevalca v Parmii (TAGLIAVINI I,94).

Ime srečamo med Slovenci, ki so živeli v Trstu v poznem srednjem veku, kar v treh oblikah, začeni pri nespremenjeni latinski obliki: 1276 *Bertholdo dicto Perxe canonico tergestino* (SSMM,667), 1347, 1355 *ser Donato del fu Presbitero Bertoldo* (MARSICH); hkrati in pri istih ljudeh naletimo na imensko obliko *Pertoldus* z zamenjavo germanskega *b* s *p*: 1306 *presbitero Pertoldo canonico ecclesie tergestine* (SSMM,667/16), 1309 *a domina Lucia uxore Pertoldi sclavi habitatore Tergesti* (SSMM,673, c.34r.), 1352 *Symon condam Pertoldi de Vipacho, civis Tergesti, Pertoldum de Glubiana* (BM), 1362 *Donati de quondam presbiteri Pertoldi* (CAP CERE I,c.28v.). Brez latinske končnice se je morala slovenska ljudska oblika imena glasiti *Pertolt, a že v 14. stoletju se je *l* pred soglasniki v tržaški slovenščini preglasil v *u* (MERKŮ, Prehod *l* → *u* v tržaški slovenščini, Slavistična revija 1983, 260-262) in je tako nastala imenska oblika *Pertout, ki jo izpričujejo le nekatere današnje priimkovne oblike; iz te imenske oblike je že zgodaj z monoftongizacijo nastala nova imenska oblika *Pertot*: 1368 *Pertot* (CAP CERE I, c.55v.), 1468 *Ser Nicolò de Pertot* (CANCELLIERI).

Enako stanje izkazuje furlanščina z imenskimi oblikami *Bertòlt*, *Pertòlt*, *Pertòt* (PIRONA 1528).

Slovenski zahodni prostor izpričuje v srednjem veku spet vse tri imenske oblike: ok. 1200 *Bertholt*, posestnik v Dolenji Vrtojbi (KOS II,107), *Bertoldus*, posestnik v Križu (KOS II,109), 1377 *Bertoldus*, kmet v Reki (KOS I,80) in ok. 1300 *Pertoldus*, kmet v Čadrgu (KOS II,277), *Pertoldus*, kmet v Selcih (KOS II,278), 1377 *Pertoldus*, dva kmeta iste gata imena v Koritnici (KOS I,81), 1422-24 *Ponton, çiner cho fu di Pertot, chu sta in via dentry* (= Ponton, rajni zet Pertota, ki stanuje na poti proti Landarju; XEN,c.3v.).

Današnji priimki izpričujejo le prvo in tretjo imensko obliko, kar smo jih ugotovili v poznem srednjem veku. Prva je doma le v SRS in pri nji moramo vedno računati tudi na

novejše interference z imenskimi oblikami nemškega izvira: *Berthold* (ZSSP MB, LJ), *Bertold* (ZSSP MB), morda še s slovenskim patronimičnim formantom *-(e)lc Bertolc* (ZSSP NM). Tretjo imensko obliko izpričujejo edinstveni primer z začetnim *B-* *Bertot* (ZSSP Slovenj Gradec, GO) in pisane oblike z začetnim *P-*: *Pertout* (ZSSP GO; SPZM GO; TS), *Pertovt* (ZSSP Logatec, GO, Tolmin; SPZM GO; TS), *Pertouet* (ZSSP GO) in celo pisni francozizem *Pertaut* (ZSSP GO), predvsem pa močno razširjena oblika *Pertot* (ZSSP vsa Slovenija; SPZM GO, Tržič; vse občine tržaške province). Ob njih moramo beležiti še poitalijančene oblike *Pertotti* (SPZM GO; TS), *Bertotti* (Devin-Nabrežina, Milje, TS) in verjetno še *Bertotto* (TS).

Edini toponim, ki ga lahko beležimo, je *Pertóvti*, zaselek v Kalu nad Kanalom (ATLAS, 120/B2).

Birgitta

Slovenci častimo sv. Brigito, zavetnico Ircev, opatico v samostanu v Kildaru, kjer je umrla l. 523, in jo Cerkev praznuje 1. februarja. Irsko ime se glasi *Brigit*, v skrajšani obliki *Brid* (LETO SVETNIKOV I, 354-356). 8. oktobra časti Cerkev sv. Birgitto vdovo (u. 1373), Švedinjo; ime obeh svetnic je isto, keltskega izvira, najstarejša imenska oblika je *Brigitta*. Verjetno je ime v tesni zvezi z imenom poganske keltske boginje Brigantie; pomen tega imena je verjetno »visoka, vzvišena«. Cerkev časti še 1. februarja sv. Brigido, devico v Fiesolah, in 4. februarja ter 21. oktobra sv. Brigito, devico in mučenico v Kölnu (TAGLIAVINI I, 343-344).

Ime se pojavlja med Slovenci poredkoma. Najstarejši zapis je 1459 in sicer v latinskem besedilu *Brigida uxor Thome de Platistis*, v slovenskem pa *Brigida gospodigna Thomina* (ČERNJEJSKI RKP, c.3r. in 9r.): v obeh besedilih se pojavlja romanska imenska oblika, ki jo je nosila morda Furlanka, ki se je omožila v Plestišča, morda pa domačinka Slovenka, saj so terski Slovenci sprejeli številna osebna imena kar v romanski obliki in je sploh dotok furlanskih imenskih oblik med Slovenci močan (npr. Vida). Vse ostale imenske oblike v slovenskem prostoru se zagotovo nanašajo na irsko svetnico: slov. imenska oblika *Brida* izhaja namreč iz krajše oblike irskega imena. V krajevnem imenoslovju je češčenje irske svetnice izpričano z imenom dveh zaselkov v slovenski Istri: *Sv. Brida* pri Hrvatinih (ATLAS 194/A1 in KLS I, 133), druga pri Pregari (ATLAS 210/B1). V osebnem imenoslovju je izpričana ista imenska oblika s priimkom *Brida*, ki ga najdemo prvič 1774 *Brida Sobice Resiensis* (Primus Liber mortuorum Luseverae, župnijski arhiv v Bardu), to je Brida, Rezijan s Solbice; v SPZM sem ime razložil drugače, danes se moram spriči novega gradiva popraviti. Tega priimka danes v Rezijii menda ni več, pač pa ga le še najdemo v slovenskem Zahodu v ohranjeni priimkovni obliki *Brida* (ZSSP Ilirska Bistrica) in v priimku, izvedenem iz osebnega imena s formantom *-è*: *Bride* (ZSSP Postojna).

Blasius

V starem Rimu poznamo ime plemena *Blasius*, *Blasius* in cognomen *Blasio* (gen. *Blasionis*), pri drugih italjskih plemenih srečamo sorodna imena: pri Oskih ime *Blaisius*, iz Irpinije in Kampanije pa je prišla v Rim gens *Blaesia*, *Blasia* ali *Blassia*. Vsa ta imena se navezujejo na latinski pri-

devnik *blaesus* »jecljavec«, ki je izposojen iz južnoitalijanske grščine *blaisiós* »krivonog«. Cerkev praznuje 3. februarja sv. Blaža, škofa in mučenika v Sebasti v Armeniji, ter časti še 22. junija veronskega škofa sv. Blaža in 29. novembra sv. Blaža, mučenika v Vèroliju (TAGLIAVINI I, 35).

Poleg številnih zapisov tržaških in okoliških Slovencev v poznem srednjem veku z latinsko imensko obliko (1346 *presbitero Blasio de Crepegliano*, BLOISE), v enem primeru srečamo že korektno zapisano slovensko imensko obliko Blaž: 1405? *Blax* (CAP CERE III, c.49v.). Ta imenska oblika je zelo priljubljena na slovenskem Zahodu: 1492 *Blas splatisch*, to je Blaž s Plestišč (ČERNJEJSKI RKP, c.11r.), 1497 *Margareta Rainicha blasa splatigja* (prav tam, c.9r.), 1508 *Rainicha blasa splatisch* (prav tam, c.11r.), gl. še številne primere od ok. 1400 v KOS II. Ime postane v nespremenjeni obliki priimek: *Blaž* (ZSSP severna Slovenija), *Blas* (ZSSP Krško, MB, LJ), *Blaz* (ZSSP LJ), *Blass* (ZSSP PT).

Enako zgodaj se v Trstu pojavlja značilna slovenska imenska oblika s formantom *-ko*, pri kateri moramo upoštevati še drugi možni izvir in sicer iz predkrščanskega imena z osnovo *blag-*: 1354 *Blascho de Riçmagna* (BM), 1368 *Aite uxoris Blasco* (CAP CERE I, c.53v.) in še 13 podobnih omemb do l. 1404 (CAP CERE in SSMM). Ime je v nespremenjeni obliki postalo priimek: *Blaško* (ZSSP Litija, CE, LJ, GO, Idrija), *Blasko* (ZSSP MB; TS), *Blažko* (ZSSP Litija, LJ, GO), *Blazko* (TS; poitalijančen v *Blasco*, gl. PIZZAGALLI 191), *Blasco* (TS), *Blashko*, poitalijanče v TS v *Blasco* (PIZZAGALLI 191); *Blaške* (ZSSP MB).

Tudi patronimik na *-ič* je zgodaj dokumentiran: 1499 *Blasitsch*, kmet v župi Senabor (KOS II, 260), kot zanesljiv priimek 1498 *Martin Blasitsch, weber*, kmet v Postojni (KOS II, 223), danes *Blažič* (ZSSP vsa Slovenija), *Blažič* (ZSSP Slovenj Gradec), *Blasig* (1602 *Juri blasig* v Arbeču; SPZM Goriška, Čedad, UD, Campolongo al Torre; poitalijančen na Tržaškem v *Biagi*, gl. PIZZAGALLI 129), *Blasigh* (SPZM od Čedada do Fojde, UD, Bibione; TS), *Blazic* (SPZM GO, Tržič; TS), *Blazich*, poitalijančen za fašizma v TS v *Blasi* (PIZZAGALLI 190), *Blasič* (ZSSP Postojna), *Blasic* (SPZM GO), *Blasich* (ZSSP MB; SPZM Ronchi di/L, UD, Pozzuolo; TS; tu poitalijančen v *Blasi*, *Biagi*, *Biasini*, gl. PIZZAGALLI 189, 190), *Blaschich* (TS, Milje; tu poitalijančen v *Bla-schi*, *Blasini*, gl. PIZZAGALLI 189).

Pri tem priljubljenem hagonimu se pojavljajo tudi druge manjšalne in patronimične oblike, ki postanejo priimek brez vsake spremembe: *Blaže* (ZSSP Dravograd, CE); *Blažej* (ZSSP MB), *Blazej* (ZSSP Dravograd); *Blažek* (ZSSP Štajerska, LJ, Postojna); *Blažin* (ZSSP LJ), *Blazin* in *Blasin* (ZSSP MB), v slednji obliki tudi v dolini Aborne (SPZM): ker se je skupina *-bl-*, kakor v slovenščini, ohranila tudi v furlanščini, medtem ko ima italijanščina *-bi-*, in ker sovpada slovenski formant *-in* po ozmozi z enakoglasnim romanskim formantom, je na zahodni slovenski meji računati na prisotnost enakoglasne furlanskega priimka in na križanje enakoglasne slovenske in furlanske priimkovne oblike brez možnosti točnega ločevanja. Pač pa so gotovo slovenske vse priimkovne oblike s formantom *-ina*: *Blažina* (ZSSP LJ, Postojna), *Blazina* (ZSSP Štajerska; TS, Zgonik), *Blasina* (ZSSP MB; TS, Devin-Nabrežina, Zgonik). Na Goriškem ima epicenter priimek *Blažica* (ZSSP LJ, GO), *Blazica* (ZSSP GO; SPZM GO), *Blasizza* (SPZM Goriška, UD; TS, Devin-Nabrežina); do očitnega križanja s furlansko in italijansko priimkovno obliko je prišlo v primeru *Blažico* (ZSSP GO), *Blasizzo* (SPZM UD, Povoletto), *Biasizzo* (SPZM Čedad, Rakluž, UD; TS); slednja priimkovna oblika je posebno pogostna v Sedilih (LCI). Furlanskega izvi-

snovo. Jugoslaviji ni uspelo nikoli ustvariti tiste poenotenosti in centralizacije, brez katere ti sistemi sploh ne morejo funkcionirati. (Zato so tudi vsi poskusi za povečanje učinkovitosti in izhod iz krize usmerjeni vedno v smeri poenotenja in centralizacije — kar je za Slovence kot posebno narodno identiteto še posebej usodno! Zanje je real-socializem neposredna grožnja njihovemu narodnemu obstoju in je borba za njihovo narodnostno uveljavitev pogojena in vezana na boj proti takemu real-socializmu). Mimo teh posebnih vzrokov pa so na razkroj jugoslovanskega real-socializma vplivali tudi dodatni razlogi, utemeljeni — sliši se sicer zelo čudno in protislovno — prav v poskusih, da bi iz svoje zvrsti real-socializma napravili navidezno bolj human in učinkovit samoupravni socializem. To je bila od samega začetka notranje protislovna naloga. Samouprava temelji na svobodi samoupravnega subjekta, da sam opredeljuje svoje interese in sam odloča tudi o sredstvih, kako jih opraviti. Na ekonomskem področju se to pravi, da sprejema delovanje ekonomskih zakonitosti kot kriterij za svoje odločitve. Taka samouprava, ki je edino lahko resnična samouprava, pa za real-socialistično državo ni sprejemljiva. Odpravlja vlogo leninistične partije, ki se legitimira kot avantgarda prav s tem, da s svojimi ukrepi, katerim podreja vso družbo, nadomešča delovanje ekonomskih zakonitosti. Tega pa ta partija ne more sprejeti, ker bi kaj takega pomenilo, da se odreka sama sebi in predvsem svoji monopolni oblasti. Zato se je vse delovanje jugoslovanske partije izčrpavalo v poizkusih, kako razrešiti to notranje nerazrešljivo protislovje. Zato se v bistvu nikoli ni mogla in bila sposobna, da bi se soočala z resničnimi problemi, še manj seveda, da bi jih razreševala. »Vaja v ničevnosti«, bi lahko označili vse to dolgo obdobje jugoslovanske leninistične partije. Jasno se je pokazalo, da so vsi ti sistemi sposobni obstajati samo kot dosledno stalinistični, vsak odklon

od stalinizma pomeni zanje notranji razkroj: uvažajo elemente, ki zanje nimajo potrebnega imunološkega sistema. Priznanje in upoštevanje ekonomskih zakonitosti je zanje kot aids!

Vsi, z večjimi ali manjšimi časovnimi razlikami, pa se danes soočajo z vprašanjem, kako naprej, kako preživeti. Eno je predvsem jasno: po poti zanikanja ekonomskih zakonitosti ni mogoče, torej po poti, ki pomeni administrativni sistem v gospodarstvu. To je spoznanje, ki leži tudi v temelju »perestrojke« Gorbačova. Toda, odpovedati se administrativnemu sistemu v gospodarstvu pomeni odpovedati se temelju, na katerem se leninistična partija sploh legitimira. Odpovedati se samemu sebi. Tu je resnični in dokončni zlom real-socializma. Ali bo Gorbačov oz. SZ ta korak zmogla, je vprašanje zgodovinskega pomena. Ne gre namreč le za reforme. Na reforme so ti sistemi sicer pripravljani, kolikor ni prizadeta sama osnova, na kateri temelji monopolna oblast partije. Dokler ne pride pod vprašaj sam koncept real-socializma. Zato pa z reformami ti sistemi ne morejo seči prav do tistega, kar je temelj njihove krize: monopolne in nekontrolirane oblasti partije. Vse dokler te različne reforme in perestrojke ne pridejo do tega jedra, so po svojem bistvu le kozmetične operacije, ki bodo vodile samo do novih težav in večjega notranjega razkroja. Jugoslavija je v tem pogledu zelo ilustrativen primer. Jugoslovanska partija namreč nikoli ni zmogla tega odločilnega koraka. Zato je ob nujni, da je nekaj vendarle treba storiti, ker tako ne gre več, prišla do odločitve šele, ko je notranja kriza zavzela take razsežnosti, da odločitve ni bilo mogoče več odlagati (obdobje zadnjih sedmih let) — odločitev pa naj bi bila: vrnitev na preseženi model administrativnega sistema, vrnitev v sanjski svet nemogočega. To je v bistvu predlog sedanjih ustavnih sprememb in protinflacijskega programa. To pa je seveda neizbežen konec.

Piše JELKA CVELBAR

KLOPOTEC

TOREJ SMO!

»Slovenec sem, tako so mati d'jali«, poje narodna pesem in za slovenstvo bi mnogi dali vse. Pa vendar Slovenci ne moremo in ne moremo vzleteti. Tako zelo nas muči lastna samostojnost, da smo se zmerom pripravljani raje nasloniti na druge, kakor da bi sami pognali v nekaj.

Kako nas je v preteklosti mučila ideja panslavizma, kako smo svojo veličino videli le v veličini in številčnosti drugih slovanskih narodov. Tudi zgodovina nas je vezala v sklop drugih slovanskih narodov, razen tistih nekaterih, ki si nadevamo pokrivalo zdomskosti ali zamejskosti.

Slovenci bi morali biti eden od tolikih narodov, ki so na svetu, ali vsaj v Evropi, pa vendar se še posebej zadnje dni zdi, da smo le grešni kozel.

Premalo nas je, da bi nas naši večji sosedje jemali resno, še prave-

ga imena nam včasih ne dajo - mogoče pa smo si le sami krivi, saj se še prevečkrat v tržaškem narečju sami nazivamo z »slavi«, kakor če bi bilo »slovenci« preveč podeželsko. Pa tudi pravega mesta ni za nas. Največkrat še narod nismo, pač pa zanikrno toliko da ne barbarsko plemo.

Táko, ki ima preveč šol, kajti zanje ne premore niti učencev, táko ki se zaganja proti tujerodnim sosedom avtonomno, čeprav je središčna vlada vsa naprožena v dobrososedske odnose, tako, ki dela zgago brez potrebe s tem, da zganja vik in krik, kjer ga bi ne bilo treba, hrušč in trušč za pravice, ki jih ima že preveč.

In iz poročanja naših sosedov izhaja, da bi bili oni stoddstotno gotovo najboljši prijatelji jugoslovanskih sosedov, da le teh nadležnih Slovencev ne bi bilo.

Na veliki zvon so tudi nekateri predstavniki sosednje bratske republike že ugotovili in razglasili, da smo še posebej italijanski Slovenci ali slovenski Italijani, kakor nas pač kdo hoče obrniti, sami protestniki, ki zahtevamo brez potrebe to, kar že dolgo uživamo le za to, da bi odvrnili stvari od pravih problemov. In naši tukajšnji pokrovitelji so milo izrazili prepričanje, da so take klevete le osamljen glas med našimi brati in bratrance, ki jih ljubijo bolj kot pa lastne ljudi drugega prepričanja.

Kakor me lahko žalostijo taki napadi, še posebej s strani, ki naj bi bila bratska in z zaupanjem povezana v celoto, tako mi tako dogajanje daje misliti. Malo nas je, pa vendar smo taki, da se še vedno ukvarjajo z nami. Delamo jim preglavice - torej smo. Nova parola za morebitno trobarvno nalepko na naše avtomobile.

Umetnica ob mikrofону

Ko je 21. maja umrla Lojzka Lombar Peterlin, je javnost za to žalostno vest najprej zvedela preko valov tržaške radijske postaje. V tem je bilo mogoče nekaj simboličnega, saj je novica šla med ljudi prav po isti poti, po kateri je več kot tri poveljna desetletja prihajal v naše domove, tudi daleč od Trsta, njen lepi in kultivirani glas, glas dobre, temperamentne, priljubljene igralka. Tako se je od svoje radijske publike poslovila na izbran in hkrati najnaravnejši način.

O ustvarjalni poti Lojzke Lombar, življenjske in umetniške družice nepozabnega kulturnega usmerjevalca Jožeta Peterlina, so že pisala stro-

kovna peresa in zatrdno tudi še bodo. Njeno ime in njeno delo sta ovekovčena v leksikonih. Tudi bralci prihodnosti se bodo tako lahko poučili, da je bila pokojnica tudi priznana režiserka, da je veliko tujih dramskih del prevedla v slovenščino in da je celo vrsto mojstrov in iz svetovne in slovenske knjižne zakladnice prebrala v obliki, primerno za radijski medij. Poleg tega je bila tudi avtorica izrednih radijskih tekstov, pri čemer so bile njene najboljše stvaritve posvečene najmlajšemu občinstvu ob sprejemnikih. Ob vsem tem pa je znala svoj dragoceni čas darovati naši skupnosti tudi v prosveti, predvsem kot igralka Slovenskega odra, ki ga je poznal in cenil velik del našega zamejstva.

Kroniki njenega vestnega dela pa bi radi na tem mestu dodali še drobno misel. Bolj kot misel je to spomin na osebo in čas, ki je bil v polpreteklosti njen in naš hkrati. To je bil čas, ko so valovi tržaške radijske postaje prinašali nikoli ugotovljenemu številu zvestih poslušalcev kulturno bogastvo po mračnem času predvojnega in medvojnega zatiranja, pa tudi v času razočaranj in neizpoljenih pričakovanj po vojni. V tistih kulturnih poslanicah je s posebno privlačno močjo deloval Radijski oder, katerega članica je bila rajna Lojzka Lom-

bar skoraj od samega začetka. V službi tega kulturnega poslanstva je bil njen prijetni glas v stotinah in stotinah ženskih vlog v tekstih domače in svetovne dramatike. Ob mikrofону, kjer mora glas dodajati še vso manjkajočo vizualnost, se je razvila v dognano in priljubljeno igralko. Na stotine ženskih likov, od razposajene ali zaljubljene deklice pa do razmišljujoče priletne redovnice — vse to je zmožni širok razpon njene sposobnosti podajanja in življenja v skrivnosti človeškega. Ni bila edina v tem poslanstvu, bila pa je ena najmarkantnejših, ena tistih, ki trajno ostanejo v spominu, ta spomin pa se potem imenuje tudi hvaležnost.

Mogoče veljajo te besede predvsem za srednjo in starejšo generacijo. Toda tudi mlajša naj ve, kako dragoceni so ljudje, ki svoj talent darujejo skupnosti, zlasti še skupnosti, ki si z napori ohranja narodnostno zvestost in identiteto. Lojzka Lombar je spadala v vrsto teh ljudi.

V imenu vseh, ki smo kdaj s pomočjo njenega glasu in njenih interpretacij doživljali izbrane trenutke ob radijskih sprejemnikih, večkrat ob ugašeni luči v kuhinji ali v dnevni sobi, se rajni gospe Lojzki Lombar zahvaljujemo za vse, kar nam je darovala in zapustila v spomin.

S. M.

Konec vélikega mita

Jugoslovanska drama je seveda le predigra za veliko dramo, ki se ji pravi ruska drama. Končni izbor bo isti: ali se odpovedati realsocializmu ali se prepustiti v dokončni propad. Odločitve so zelo blizu. Morda imajo Sovjeti zaradi svoje velikosti več maneverskega prostora. To je pa tudi vse.

Zlasti v mlajšem slovenskem političnem vodstvu, ki je vendarle najbolj jasno spoznalo brezizhodnost administrativnega sistema, zlasti pa njegovo neučinkovitost, protidemokracijsko in razvojno nesposobnost, je dozorelo spoznanje, da socializem (realsocializem), s katerim imamo opraviti v stvarnosti, ni tisto, kar bi si pod pojmom socializma predstavljali: sistem, ki bo demokratičen, human, razvojno sposoben in gospodarsko učinkovit. Za tak socializem naj bi se v bodoče zavzemali. Zato v prvi vrsti za priznanje ekonomskih zakonitosti kot kriterij za samostojne odločitve gospodarskih organizacij. Tem stremljenjem in usmeritvi vse priznanje in simpatije. Toda tudi to vodstvo

se bo moralo prej ali slej soočiti z neizprosno dejstvom, da na realsocialistično podlago, na monopol leninistične partije, ni mogoče cepiti takega socializma. Tudi to vodstvo se bo moralo prej ali slej odločiti: ali za realsocializem, kar pomeni konec, ali za demokracijo in politično svobodo, kar edino ustvarja možnosti preživetja.

Možnosti! Ne pa že rešitve. Za družbe, ki žive pod režimi leninističnih partij, je sicer zelo razumljivo, čeprav racionalno povsem neutemeljeno pričakovanje, da bo s prehodom v demokratično, tudi politično pluralistično ureditev, rešen tudi njihov položaj, socialni, gospodarski in zlasti razvojni. Nič od tega. Problemi se bodo tokrat šele začeli. Vendar, ustvarjen bo položaj, da se bodo srečevali z resničnimi, ne umetno ustvarjenimi problemi. Šele takrat se bodo znašli pred vrati resnične krize, pred katero stoji danes ves svet. Socializem odgovor na to krizo vsekakor ni.

Članek je zadnje poglavje iz daljšega niza, ki ga je znani slovenski publicist dr. France Bučar napisal za tržaški radio in ga je le-ta oddajal v začetku letošnjega leta. Članek nam je avtor ljubeznivo odstopil za objavo.

RAZPRAVA O BEGUNCIH

V prvi letošnji številki revije Borec je Milica Strgar objavila 30 strani dolgo razpravo Šolstvo in prosvetno-kulturno delo slovenskih beguncev v taboriščih po Italiji (v Španiji in na Tržaškem) 1945-48. V prejšnjih letnikih revije je avtorica že prikazala delo slovenskih beguncev v Avstriji in druga poglavja iz raziskovanja tega področja.

URML MLADINSKI PISATELJ GORINŠEK

V Mariboru je 83 let star umrl pesnik, dramatik in mladinski pisatelj ter gledališki delavec Danilo Gorinšek. Zvesto je sodeloval tudi s tržaško mladinsko revijo Galeb.

HERDERJEVA NAGRADA

Herderjeva ustanova iz Hamburga je 3. maja podelila na Dunaju nagrade iz Herdejevega sklada znanstvenikom in umetnikom iz sedmih držav vzhodne in južnovzhodne Evrope. Nagradjen je bil tudi slovenski arhitekt Edo Ravnikar, medtem ko je dobil Herderjevo štipendijo tudi arh. Boris Briški.

GOVORICE O UDARU

Maja so se v Sloveniji razširile govorice o tem, da se je marca pripravljala v Sloveniji vojaški poseg proti predstavnikom liberalnih teženj. Ukrepi proti njim naj bi bili tudi za komunistično državo izredno hudi. Ko je, tudi po cenzuriranju Mladine, prišla vest med novice svetovnih agencij, je Republiški komite za informiranje 20. maja zanimal govorice. Sprožila pa so se dodatna javna vprašanja in polemike, tako da je ostro nastopilo še predsedstvo Jugoslavije 26. maja. Vsekakor je bil pred vsem tem na hitro upokojen obrambni minister admiral Mamula, potrjeno pa je bilo še, da je prišlo 25. marca in kasneje do ne preveč pojasnjenih razprav o Sloveniji v zveznem Vojnem svetu in na sestanku med vodstvom slovenskega notranjega ministrstva ter ljubljanskega armadnega področja.

DERMOTOVA RAZSTAVA

V Cankarjevem domu v Ljubljani so 16. maja odprli razstavo o življenju in delu slovitega tenorista Antona Dermote, ki živi na Dunaju.

Prezgodaj je odšel

Za vedno nas je zapustil Pavle Bajc, ki je bil naši javnosti znan preko mikrofонов tržaškega radia, kjer je dolgo let igral v okviru Radijskega odra, pa tudi preko nastopov Slovenskega odra pri Slovenski prosveti. Ustvaril je vrsto lepih likov, a najbolj posrečen je bil v karakternih vlogah, ki so mu dale priložnost, da je pokazal svoje naravno nagnjenje do igranja, ki je prišlo do izraza že v mladih letih. Njegovo nastopanje je dalo slutiti, da bi v boljših razmerah in večjih možnostih za igranje lahko prišel učinkoviteje do izraza njegov igralski talent. To mu je preprečila tudi bolezen, ki je mnogo prezgodaj pretrgala nit življenja, saj še ni dopolnil 48 let.

AMERIKANISTI

Od 9. do 14. maja je bil na Bledu simpozij o sodobni književnosti in kulturi v ZDA in Kanadi. Kakih 100 udeležencev je prišlo iz 15 držav. Večina izmed 77 referatov je bila že objavljena v angleškem zborniku. Pri simpoziju so sodelovali tudi številni slovenski strokovnjaki iz matice in zdomstva, tako na primer profesorji Rado Lenček, Jože Velikonja, Tom Ložar in Irma Ožbalt iz Severne Amerike. Prof. Helga Glušič iz Ljubljane je v svojem nastopu visoko ocenila zamolčevanega že rajnega zdomskega pisatelja Karla Mauserja.

NEZANIMANJE ZA KARDELJA

Kot je poročalo ljubljansko Delo, je Državna založba Slovenije izvedla raziskavo med 114.000 člani Zveze komunistov Slovenije glede zanimanja za Zbrana dela Edvarda Kardelja, ki naj bi izšla v 60 knjigah. Odkrila je le osem interesentov.

Društvo slovenskih izobražencev v maju

Ob koncu sezone Društvo slovenskih izobražencev ni prav nič zmanjšalo svoje živahne dejavnosti. Tako je v maju imelo na sporedu sledeče večere: dr. Marko Rupnik je 2. maja predaval ob 1000-letnici pokristjanjenja Rusije; 9. maja je publicist Viktor Blažič predaval na temo Krščanski socializem in politika; 16. maja sta DSI in združenje Most skupaj pripravila predavanje dr. Tara-

sa Kermaunerja »Krščanstvo, slovenstvo in civilna družba« (zaradi obolevosti predavatelja je njegov tekst prebrala Alenka Goljevšček); 23. maja je pisatelj Alojz Rebula v svojem razmišljanju odgovarjal na ugovor »Kristus da — Cerkev ne«; 30. maja je dr. Emilijan Cevc s pomočjo diapozitivov predaval na temo »Marija v slovenski umetnosti«. (Na fotografiji dr. M. Rupnik v DSI).

Slikar Boris Zuljan je razstavljal v Peterlinovi dvorani

SPACALOVA GALERIJA

Na gradu v Štanjelu so 27. maja odprli galerijo Lojzeta Spacala. Na slovesnosti je med drugimi govoril predsednik slovenske vlade Šinigoj. Tržaški umetnik je za stalno razstavo daroval sežanski občini 78 grafik, 51 slik in eno tapiserijo iz vseh ustvarjalnih obdobj. Izšla je tudi monografija o Spacalovih delih v slovenščini in italijanščini.

DR. PETERLIN ČASTNI DOKTOR

V Ljubljani so podelili častni doktorat 80-letnemu fiziku prof. dr. Antonu Peterlinu. Akademik, ki je bil med ustanovitelji Inštituta Jožef Štefan in predavatelj na ljubljanski univerzi, je že dolgo na delu v ZDA. V inštitutu so mu 23. maja odkrili doprsni kip.

DVOJEZIČNI NAPISI

Na binkoštni ponedeljek je nad 300 mladih na Koroškem s kolesi obiskalo slovenske vasi v Rožu. Krajevnim napisom so simbolično dodali tudi slovensko obliko.

V Terski dolini pa je prišlo že marca do pripisovanja slovenskih krajevnih imen kar na italijanske table. Ob tem je furlanski župnik Renzo Calligaro zapisal v Novem Matajurju (12. maja) izredno jasne in odločne misli o pravicah slovenskega jezika, proti oportunistu in zastraševanju.

PAHOR - SLAMA

Duo tržaških glasbenikov, zakoncev Dine Slama (klavir in spineto) in Miloša Pahorja (flavta in kljunasta flavta) je posnel veliko ploščo s skladbami sodobnih slovenskih avtorjev. Predstavili so jo 25. maja v Trstu.

SV. GORA

V Marijinem svetišču na Sv. Gori in v znamenju Marijinega leta je prišlo v nedeljo, 29. maja, prvič po razmejitvi do skupnega romanja vernikov iz koprške in goriške škofije. Vodila sta ga goriški nadškof p. Bommarco in koprski škof msgr. Pirih. Do veljave so prišle slovensščina, italijanščina in furlanščina.

SLOVENSKI DAN

Več kot tisoč Slovencev se je 10. aprila udeležilo 33. Slovenskega dneva, ki je potekal pod geslom »Živeti hočemo« v Buenos Airesu v Argentini. Slavnostni govornik je bil predsednik krovne organizacije Zedinjena Slovenija Lojze Rezelj. Med kulturnim sporedom so uprizorili Vombergarjevega Martina Krpana v priredbi in režiji Maksa Borštnika.

SLOVENSKA KMEČKA ZVEZA

V Unionski dvorani v Ljubljani je 12. maja kakih tisoč kmetov ustanovilo Slovensko kmečko zvezo in Zvezo slovenske kmečke mladine. Ostro kritični nastopi so na zborovanju zahtevali prenovno kmetijske zakonodaje in gospodarske politike, neposredne volitve vseh organov, odstavitev zvezne vlade.

KAVČIČEVA DRAMA

Šele zdaj je prišlo na dan, da je odstranjeni slovenski ministrski predsednik Stane Kavčič napisal dramo Karambol, v kateri je prikazal konflikt generacij v okviru splošne slovenske krize. Anonimno jo je pred tremi leti ponudil v uprizoritev, a takrat ni bilo zanimanja. Zdaj jo načrtuje Mestno gledališče ljubljansko.

SREČANJE V LJUBLJANI

7. maja so se srečali v Ljubljani katoliški izobraženci iz osrednje Slovenije, Trsta in Koroške. Prvi del je bil posvečen spoznavanju Plečnikove Ljubljane, drugi pa skupni maši in pogovoru v Mostah.

REPENTABOR NA TV

Oddaja Uno Mattina prvega italijanskega državnega televizijskega omrežja je 10. maja posvetila z neposrednim prenosom precejšnjo pozornost Repentabru in slovenski prisotnosti na Tržaškem.

SKUPINA 85 O REBULI

Skupina 85 je v Trstu predstavila italijanskemu občinstvu pisatelja Alojza Rebulo in njegovo delo. Predavala sta univ. profesorja Aleksander Skaza iz Ljubljane in Arnaldo Bressan iz Vidma. Brali so tudi prevedene odlomke Rebulovih del.

SDD

Slovensko dobrodelno društvo v Trstu praznuje letos 40-letnico. Na majskem občnem zboru je predsednik prof. Ivan Artač poročal o povečanih posegih v korist bližnjega.

TRI TEOLOŠKE KNJIGE

Pri Družini je izšla prva knjiga Izbranih spisov prof. Antona Sterleta, dolgoletnega predavatelja dogmatike na ljubljanski Teološki fakulteti in tudi že člana Mednarodne teološke komisije v Vatikanu. Pod naslovom Vem, komu sem veroval, je objavljenih devet razprav o veri in razodetju.

Medškofijski odbor za študente je izdal zbornik lanskih predavanj na teološkem tečaju za študente in izobražence, ki je imel skupni naslov Čas in njegova znamenja.

Revija Oznanjenje pa je izdala knjigo pisatelja in esejista Tarasa Kermaunerja Iskanje Boga. V njej so objavljena iskateljska predavanja na teoloških tečajih in razmišljanja.

VIDEMSKA CERKEV IN SLOVENŠČINA

V Vidmu se je 22. maja končala sinoda videmske nadškofije. Trajala je pet let. Med drugim je uradno priznala pravico do rabe slovenščine, kot tudi furlanščine in nemščine, v cerkvenem življenju. Slovenščina je bila zastopana tudi pri slovesnem bogoslužju ob zadržnem zasedanju.

Maj je Sloveniji prinesel strah in nemir zaradi govoric o vojaškem posegu, ki naj bi v imenu zveznih organov vzpostavil red in pokorščino v republiki. Beograd ni več prenašal ostrih kritik iz Slovenije in je bil vse bolj nestrpen do slovenskega partijskega vodstva, ki je odločno ugovarjalo ustavnim spremembam in neustrezni gospodarski politiki. Ta slovenska sproščenost še ni bila demokracija, a je lahko pomenila začetek manj totalitarnega obdobja v zgodovini Jugoslavije. Afera Janša in z njo povezane aretacije povzročajo novo vznemirjenje. Zaskrbljenost za slovensko usodo občutimo tudi mi v zamejstvu, ki izražamo solidarnost zaprtim javnim delavcem.

STALINU JE REKLA NE!

Nedavno je umrla v 98. letu dosmrtna senatorka Kamila Ravera, ki je bila leta 1921 v Livornu med ustanovitelji italijanske komunistične stranke. Leta 1982 jo je tedanji predsednik Pertini imenoval za dosmrtno senatorko. Ves čas je bila aktivna v italijanski komunistični stranki, razen v času 1939-1945, ko so jo iz partije izključili, ker je obsodila sovjetsko-nemški sporazum in napad na Poljsko. Po vojni jo je pokojni Togliatti sprejel v stranko. Bila je izvoljena v ustavodajno skupščino in še kasneje aktivna.

Slovenska
družina
ima
na mizi
mladiko

TABOR V AVSTRALIJI

3.000 avstralskih Slovencev se je v okviru prireditev ob 200-letnici naselitve te celine z Evropejci in ob 120-letnici prvega slovenskega tabora v Ljutomeru zbralo 12. in 13. marca v Melbourneu na Prvi slovenski tabor v Avstraliji. Na sporedu so bile kulturne in športne točke, kot tudi sestanek zastopnikov slovenskih organizacij v Avstraliji.

GORŠE V KOSTANJEVICI

V Kostanjevici na Krki so 31. maja odprli veliko monografsko predstavitev rajnega kiparja Franceta Goršeta, ki sta jo pripravila Moderna galerija iz Ljubljane in galerija Božidar Jakac iz Kostanjevice. To je želela biti tudi oddolžitev za krivico, ki jo je Gorše ravno v Kostanjevici doživel pred dobrimi 16 leti, ko so že postavljeno razstavo prepovedali.

OBLETNICA RTV LJUBLJANA

13. maja so v Ljubljani proslavili 60-letnico slovenskega radia in 30-letnico ljubljanske televizije. Ta je začela snemati v koprodukciji z italijansko družbo RAI Manzonijska Zaročenca.

JUBILEJ DEBELJAKOVIH

V Argentini sta praznovala lepa življenjska jubileja vodilni kulturni delavec dr. Tine Debeljak (27. aprila 85 let) in njegova žena, tudi javna delavka Vera roj. Remec (14. februarja 80 let). Praznovala sta sredi otrok in 18 vnukov!

SKK V CELOVCU

Gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba je 29. aprila bil gost Modestovega doma v Celovcu, kjer se je predstavil z igro Slavka Pregla in Lučke Susič »Geniji v kratkih hlačah«.

NOVI INŠPEKTOR

Slovenski salezijanci so dobili novega inšpektorja. To je mag. Stanko Hočevar, ki bo nastopil 16. avgusta ter nasledil prof. Antona Koširja. Hočevar je zadnja leta ravnatelj Modestovega doma v Celovcu.

PEN NA BLEDU

21. mednarodno pisateljsko srečanje v priredbi slovenskega centra PEN na Bledu je bilo posvečeno razmišljanju o manjšinstvu. Med drugimi sta nastopila tržaški pisatelj Boris Pahor in avstralski ustvarjalec Bert Pribac.

† ETNOGRAFINJA TONČKA MAROLT

V 95. letu starosti je umrla nekdanja solistka ljubljanske opere, znana zbirateljica ljudskih pesmi in plesov Tončka Marolt. Pri tem je prej sodelovala z možem Francetom, potem pa nadaljevala z njegovim delom.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XIV. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1988. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

UREDNIKI MLADINE V TRSTU

Na pobudo Mladinske sekcije SSK, Mladinskega odbora SKGZ in ZKMI je bilo 1. junija v Trstu javno srečanje z glavnim in odgovornim urednikom tednika Mladine Botterijem in Zavrlom ter z nekaterimi njihovimi sodelavci, s katerimi je dopotoval tudi predsednik Zveze socialistične mladine Slovenije Anderlič. Mladi časnikarji so obrazložili svoj način dela in etiko razkrivanja resnice v aktualnih in tudi žgočih vprašanjih, kar je v nekaj letih dvignilo naklado na 70.000 izvodov. Številni udeleženci so pri zastopnikih Mladine občudovali pristno navdušenje in v mladostno prešernost odeto resnost.

LOJZE BREZNIK:

(20)

DNEVNIK (1941-1943)

3. maj 1943

Danes bom šel iz Škocjana nazaj v Ljubljano. Bil sem na velikonočnih počitnicah. Počitnice, da. Toda bilo je eno samo tuhtanje o preteklosti, o svojem položaju sedaj in o vlogi duhovnika na fari. Polno protislovja je še v meni, razklanosti, teme, trpim veliko notranjih muk, sem hladen in mrzel, vse, kar se zgodi okrog mene, dojemam kot suho dejstvo, brez čustva in vrednotenja. Prav tako je z mojimi odnosi do drugih. Neprenehoma me muči misel, da sem odgovoren za dušno stanje ljudi okrog mene — za kaplana in župnika ne, pač pa za druge. Skrupuloznost me še ni zapustila. Vrtim se v nekem kolobarju, včasih se mi iz njega pokaže stezica ven in se spomnim preteklosti, gre mi celo na smeh, toda to razpoloženje mi na mah izgine in spet sem pri starem. Čudno je to, da se teh nesmiselnih dvomov zavedam, pa se jih ne morem znebiti. To je pač pot, ki jo moram prehoditi — skozi temo k luči. Tolaži me, ko berem, da so drugi tudi to doživljali. Včeraj sem bral v *Povesti duše* prav o tem, da je sv. Terezijo Malo dve leti mučila skrupuloznost. Toda ona je imela sestro, ki ji je vse zaupala in se ji sproti odkrivala, jaz pa nimam nikogar. Jezusa v tabernaklju se bojim — moj odnos do njega je razklan. Trpim, a mu trpljenje ne darujem. Ko pridem na obisk, si ga ne upam prositi, da bi mi ga vzel, misleč, da bo Kristus hud, ker nočem trpeti. Torej mi ni dano pravo spoznanje Jezusa, odrešenika in prijatelja vsaki duši, posebno tisti, ki se k njemu zateče. Da sem bogoslovec, tega si iz neke napačne ponižnosti ne upam iz polne zavesti pritrditi.

Sedaj, ko sem bral Malo Terezijo, sem še bolj spoznal resničnost krščanstva — realno bivanje Jezusa v sveti hostiji in ničevost pozemeljskih stvari... Najbolj me je razveselil tisti stavek, kjer govori, da prava slava ni v velikih zunanjih delih. Torej mi ni treba žalovati, če nič zgodovinsko posebnega ne naredim ali sploh nič takega, kar bi morali ljudje občudovati, na primer da bi bil dober pisatelj, velik pridigar. Jezusu ugaja duša, ki se ponižno skriva očem sveta in se skriva tudi sama sebi. — Zame naj velja preprosto vsakdanje poklicno delo, brez delanja reklame in zbujanja pozornosti, ter verske vaje, ki jih predpisuje zakonik. Dela se ne plašiti, če pa česa ne naredim, ne misliti, da je sedaj vsega konec — da je že greh. Ne misliti vedno nase, ne se primerjati z drugimi in ne biti zbežan, če drugi kaj velikega in posebnega naredijo, kakor da bi bilo tisto tudi moja dolžnost...

Sedaj grem v Ljubljano v semenišče. Res moram iti ves k stvari. Ves pri verskih vajah v kapeli, ves v šoli, doma pri študiju, ves pri organizaciji. Ne se bati dela in truda in križa. Na delo! Marija, Pomočnica kristjanov, prosi za nas!

6. julij 1943

Sedaj sem že na počitnicah v Škocjanu. Izpiti so za menoj. Šlo je proti pričakovanju res dobro. Sedaj sem prišel zopet v normalni tir — k sebi. Glava me še boli sem in tja. — Na počitnicah je zame problem razmerje za mojega dragega gostitelja g. svetnika⁽¹⁾. On je zagledan v svoj svet, v gospodarstvo, in ima tudi svojo zamisel o moji vlogi v njegovem gospodarstvu. Jaz pa sem si seveda napravil za počitnice svoj načrt: kak dan za duhovne vaje in še kaj študija. Za študij sedaj najprej italijanščina. Ko se jaz trudim za izvedbo svojega načrta, gospod s svojim molkom kaže, da ni zadovoljen. Rad bi me imel vedno pri sebi, da bi me poslal po to in ono ali pa vsaj svojo nejevoljo name stresal. V takih trenutkih nastane tiha vojska, zračna bitka, udar dveh volj. To postane očitno, ko me pri mojem delu moti in si moram vedno iskati opravičevalnih razlogov za svoje ravnanje. Večkrat seveda zmaga g. svetnik. Prvo leto me je njegova osebnost očarala in nisem sodil povsem trezno. Sedaj pa, ko ga po mnogih lastnih izkušnjah gledam ali iz Ljubljane ali tu od bližu, vidim dobro in slabo na njem. G. svetnik se ni vzgajil dokončno. Da se je vzgajal, se vidi iz mnogih dejanj in še bolj iz načel. Pozna jih, a se jih sam ne drži. (Govoril mi je na primer, ko sem bil prvo leto pri njem, da naj duhovnik nikdar ne govori pred laiki kaj slabega o svojih duhovniških tovariših ali o čisto duhovskih zadevah. Potem pa sem bil sam velikokrat priča, ko je pred laiki nejevoljno govoril bodisi o kaplanu bodisi o drugih.) Ni človek reda. Najbrž uživa, če ima vse razmetano. Da bi se navadil na kake stalne dnevne roke, da bi vsak dan ob istem času delal isto stvar, to boš pri njem zastonj iskal. Dela, kakor mu prija, jé, kar mu »organizem poželi«, kakor sam pravi, brevir ostane za ure, preden gre spat (zadnje ure dneva, ki so še možne). Pri njem ne moreš govoriti o kaki načrtnosti. Vdaja se trenutnim domislicam! Delo pusti na sredi in se loti drugega. Njegovo razpoloženje določajo ugodne ali neugodne politične in še bolj gospodarske novi-

1) Janez Župančič, župnik v Škocjanu, po vojni emigriral in umrl v Oblici v Slovenski Benečiji, kjer je tudi pokopan.

IZ SLOVENSKE PUBLICISTIKE

POVEČANO ZANIMANJE ZA VERO

Protest ali kaj drugega? Kako v inštitutu za družbene vede v Beogradu — v času, ko tam raste velikanska nova cerkev svetega Save — razlagajo povečano zanimanje za verske prireditve.

Beograjska javnost že dalj časa z vso pozornostjo spremlja gradnjo pravoslavne cerkve svetega Save, največjega srbskega svetnika in prosvetitelja. Poznavalci vedo povedati, da bo to ena največjih evropskih cerkva, njeno gradnjo pa osebno nadzira sam vrhovni poglavar srbske pravoslavne cerkve patriarh German. Zraven raste tudi nova zgradba bogoslovne fakultete za bodoče pravoslavne duhovnike in zanimanja za študij na njej je čedalje več. Cerkveni dostojanstveniki poudarjajo, da je zdaj desetkrat več študentov kot pred 20 leti. Prostorsko in kadrovsko širjenje cerkve spremlja tudi večje zanimanje za vero.

Množične shode, kakršen je bil na božični večer v saborski cerkvi v Beogradu, znanstveniki precej previdno razlagajo.

Mnogo je mladih, ki hodijo v cerkev, ker je to zdaj v modi, ker so radovedni, pa tudi iz estetskih razlogov (tam se lepo poje, precej je dragocenih predmetov in slik). Je ta kategorija prebivalstva, ki brez dvoma hodi v cerkev »zanalasč«, tako da kljubovanje in množično zbiranje v cerkvah ni le verske narave, temveč tudi svojevrsten socialni protest, ki se bo stopnjeval hkrati s krizo.

Zanimanja za vpis na najvišjo šolsko ustanovo srbske pravoslavne cerkve je čedalje več. Na beograjskem bogoslovju študira trenutno okrog 400 mladih ljudi iz vse države in iz tujine. Ko bo odprta nova fakulteta, bo prostora dovolj še za 600 bodočih pravoslavni duhovnikov. Na leto se vpiše od 100 do 200 kandidatov.

Zadnje raziskave tega inštituta pričajo, da se velik del partijcev intimno ni odpovedal veri. Le tretjina anketiranih je ateistov, vsi drugi pa so »relativno strpni«.

Vrnitev v cerkev ni nič drugega kot odgovor na neurejene domače razmere, saj je velik del prebivalstva, tako v tej republiki kot drugod po državi, eksistencialno ogrožen. To je tudi odgovor na politično neučinkovitost, razne manipulacije in razdore v družbi; k religiji se v zadnjem času zateka čedalje več delavskih otrok, kar je spet posledica poslabšanega položaja delavskega razreda.

Slobodan Dulić
(Delo, Lj., 20.II.1988)

KAJ NAJ BI BIL SAMOUPRAVNI SOCIALIZEM

Danes so že pod vprašajem do včeraj nedotakljive teme, celo Kardeljev samoupravni socializem.

Na zasedanju ekonomistov je ekonomist Maks Tajnikar povedal, da poznamo danes v splošnem tri oblike prevladujočih odnosov: kapitalističnega, državno-birokratičnega (realni socializem) in samoupravno-socialističnega. Pri tem je poudaril, da samoupravne-

ga načina družbene proizvodnje še nismo na konzistenten način oblikovali — zato nam ne daje potrebnih ekonomskih rezultatov — in bi spričo tega morali ob primerjanju različnih ekonomskih sistemov najprej ugotoviti, zakaj je samoupravni družbeni red manj uspešen.

Odmev na tako Tajnikarjevo ugotovitev je bil v celoti negativen. Negativen zaradi tega, ker naj bi bila primerjava dveh realno obstoječih dejstev z neko fikcijo že v temeljih nelogična, vsi real-socialistični poskusi — od Sovjetske zveze prek Kitajske in Kampučije — so vključno z našim pokazali svojo gospodarsko neučinkovitost. Tega niso preprečile niti reforme, ki so jih posamezne države izvajale. In tako bo vse dotlej, dokler se ne bo iz temelja spremenil politični sistem. Odklonilno vzdusje se je še stopnjevalo kljub Tajnikarjevemu poskusu svojo tezo podkrepiti z ugotovitvijo, da tudi kapitalistični svet argumentirano razpravlja o samoupravnem-podjetniškem — tipu družbenega gospodarjenja, medtem ko pri nas vse to mečemo čez plot.

Drži namreč, da so tako klasični real-socialistični model družbenega gospodarjenja kot kampučijski in jugoslovanski samoupravni doživeli ekonomski poraz.

Izenačevanje samoupravnega načina proizvodnje z real-socialističnim je nekritično poenostavljanje, pa čeravno smo danes prišli že do tega, da lahko izenačujemo njune ekonomske rezultate.

Na nas je, da ugotovimo, kje so prave ekonomske korenine tega, da se je naš tip samoupravnega socializma pokazal kot neracionalen.

Po tridesetih letih »izpopolnjevanja« samoupravnega sistema smo pač tam,

Dnevnik (1941-1943)

ce. Verjame pa vsakemu in si takoj ustvari celotno nazoriranje v luči najnovejše novice. Vendar pa zasleduje pri vsem svojem beganju en cilj (ki si ga pa ne prizna, ker bi se ga nekoliko sramoval), namreč kako bi čim več prigospodaril in potem dobro jedel. Pa mu potem ni ne za denar ne za jed. Če bi mu bilo za denar, bi si ga lahko že napravil lepe kupe. Tako pa razmetava.

Najbrž mu gre za ugled dobrega gospodarja. Ima še nekaj pristno kmečkega ponosa in bahavosti in zaničuje bajtarje. — G. svetnik tudi več ne študira in živi od idej, ki si jih je nabral v bogoslovju, to je od glavnih resnic krščanstva. Da bi si pa to ogrodje izpolnil z nadaljnim študijem, do tega se ni dokopal. Če po lastnem tuhtanju pride do kakih novih misli, se mu zde odkritje — ne ve pa, da so to in marsikaj že drugi odkrili in je že zdavnaj v knjigah. —

kjer smo — v ekonomskem, pravnem, političnem in moralnem Razsulu.

Zvonimir Tanko

(Delo, sobotna priloga, 20.II.1988)

NOVA AFERA - PRODAJA OROŽJA

*Jugoslavija prodaja orožje
Iranu, Iraku, Libiji, Etiopiji.*

Vedno pogosteje se v zvezi z zadnjimi aferami na Švedskem, v Avstriji in Italiji omenja Jugoslavijo. Vedno več je obtožb o uporabi jugoslovanskega orožja in organizacij pri prepovedani trgovini z orožjem, o jugoslovanskih vojaških projektih v Iranu, Iraku, Libiji itd.

Kljub visokim in stalno poudarjanim humanističnim načelom naše družbe smo verjetno edina država v Evropi, ki se javno hvali z izvozom orožja. Po lastnih podatkih, smo se z dvemi milijardami dolarjev letnega prometa uvrstili med 10 največjih izvoznikov orožja na svetu.

Glavni argument, s katerim se opravičuje naš vojaški izvoz, je pomoč neuvrščeni državi in revolucionarnim gibanjem. Ta sicer že tako trhel argument drži vse do takrat, ko se vprašamo, za katere neuvrščene države gre. Odgovor je zastrašujoč. Med njimi so države, kot so Iran, Irak, Libija, Uganda, Etiopija. Države v vojnah in države, v katerih je vsakršno razmišljanje o človekovih pravicah strogo kaznovano.

Poleg moralne plati je takšna politika dolgoročno gledano popolnoma nesprejemljiva tudi z gospodarske plati. Vedno bolj postajamo odvisni od vojaškega izvoza (ki pri nas predstavlja že najmanj petino deviznega priliva) in od nezanesljivih vzhodnih in afriških bojišč. Istočasno s takšno politiko slabimo konkurenčnost civilne industrije in zmanjšujemo našo prisotnost na civilnih tržiščih.

Namesto povezave z razvitimi in nevtralnimi državami in tehnološke prenovne jugoslovanskega gospodarstva bomo v času krize že tako skop in težko prislužen denar naših delavcev trosili za megalomanske projekte s tujimi vojaškimi režimi.

Zato zahtevam naslednje.

— Da se sramotni vojaški sporazum, ki naj bi bil podpisan v Etiopiji, razveljavi. Da se tej državi v imenu solidarnosti, ki jo bomo morda tudi mi še kako potrebovali, takoj pošlje dejansko (in ne samo simbolično) pomoč pri odpravljanju lakote in posledic suše.

— Da se spoštujejo resolucije OZN in da se prepove vojaško sodelovanje z državami v vojni, državami, kjer so na oblasti vojaški režimi in državami, kjer vlada lakota.

— Da se takoj preneha s pripravi za izdelavo lastnega nadzvočnega letala, ki predstavlja v obliki, v kakršni je bilo predstavljeno in v naši gospodarski krizi, skrajno neodgovorno ravnanje. Da se prekine z vsakršnim planiranjem razvoja našega gospodarstva na osnovi deviznih prilivov iz vzhodnih in afriških bojišč.

— Skrajni čas je, da se denar smotrno vplaga v civilno gospodarstvo, katerega tehnološka zaostalost je največja nevarnost za stabilnost Jugoslavije: **V razvoj kmetijstva, turizma, nerazvitih območij in prestrukturiranje in tehnološko prenavo gospodarstva.**

I. Kalin

(Delo, Lj., 20.II.1988)

LASTNO NADZVOČNO LETALO

Megalomanski načrti Jugoslovanske armade — eden od vzrokov za kritično besedo Slovenije o JLA.

Z zelo visokih uradnih mest že nekaj let napovedujejo, da bodo naši piloti dobili v določenem času novo, domače nadzvočno letalo. Če bi se obljube izpolnile, bi imeli prvi jugoslovanski nadzvočni avion. Letalo naj bi bilo vrhunski tehnološki dosežek in obrambno sredstvo na začetku 21. stoletja. Doslej smo nadzvočna letala uvažali, koliko bo stalo, o tem ni podatkov.

Tuji vojaški časopisi, ki so navadno zelo dobro obveščeni, domnevajo, da so naši vojaški strokovnjaki za »temelj« svojega projekta vzeli že omenjeni F-16, francoski rafale in zahodnoevropski eurolovce (Euro-Fighter).

International Herald Tribune je svoje bralce nedavno obvestil, da je Japonska dvignila roke od svojega projekta lovca. Tako se je visoko razvita Japonska, ki jo mučijo skrbi zaradi zunanjetrogovinskih presežkov, odločila, da bo izbrala med ameriškim lovca F-15 in F-16. Ko se bo to zgodilo, bo kupila sto letal določenega tipa.

Po pisanju neke naše publikacije je cena nadzvočnega aviona Mig-21, sovjetske proizvodnje, pred dvema letoma na svetovnem trgu znašala približno 7 milijonov dolarjev.

Za 7 milijard dolarjev, kolikor stane razvoj sodobnega lovca (v povprečju), je bilo pred dvema letoma mogoče ku-

piti natančno 1.000 letal mig-21. Po nekaterih domnevah pa država, velika kot naša, potrebuje največ 200 lovcev!

Če obseg proizvodnje ostane v mejah naših potreb, se finančni stroški delijo na relativno majhno število izdelkov, ki sestavljajo serijo.

Na izvoz zanesljivo le težko računamo, še posebej če vemo, da Francozi predlani niso prodali niti enega svojega slovečega miraga.

—o—

Bolje bi bilo vsestransko pretehtati možnosti kooperacije naše letalske industrije z eno od veselil in sicer po modelih, ki že obstojijo. Zaradi tehnoloških in še posebej finančnih razlogov sodim, da bi bila tovrstna kooperacija z ZSSR manj obetavna kot pa sodelovanje s katero zahodnih veselil.

Je morda bolj učinkovito, če kritikom grozimo in jim obtožujemo sovražnosti do obrambe, ker bi radi vedeli, kako in zakaj se uporablja njihov denar?

V. Vičič in dr. A. Bebler
(TELEKS št. 3/88)

DOGMATIZEM V PARTIJI

Kritični nastopi prof. marksizma na pravni fakulteti v Titogradu na račun vodstva ZKJ.

Negativna je predvsem zapuščina stalinističnega obdobja dogmatizma.

Dogmatizem vedno teži k ohranitvi že doseženega. Vztrajati pri njegovih stališčih pomeni nasprotovati novostim, nasprotovati razvoju.

Danes se je pojavilo izredno veliko dogmatikov, ki se kar množijo in si nabirajo nove pristaše, tudi v ZKJ, to pa je velika ovira pri iskanju možnosti za rešitev iz krize.

Ali ni tega pokazala tudi tu in tam neprijetna razprava o ustavnih spremembah? Ali se nekateri razpravljalci niso približali stalinističnemu odnosu, po katerem je treba vzroke za vse slabosti iskati v subjektivnih slabostih in napakah nekaterih osebnosti, nikakor pa ne v sistemu?

Tisti, ki so nas v krizo spravili, nas iz nje ne morejo rešiti. Sleherno vztrajanje pri tem bi bilo samo odlaganje rešitve iz krize.

Krivdo je treba odgovorno ugotoviti in nikakor ne dati priložnosti tistim, ki so do tega pripeljali, da bi tudi v prihodnje krmarili gonilne sile za rešitev iz krize.

Dr. Radovan Radonjič
(iz intervjuja za Delo, Lj., 20.II.1988)

Marko Kravos: Ko so nageljni dišali

Kot prva letošnja zamejska knjiga je izšla pri Prešernovi družbi v Ljubljani pesniška zbirka Marka Kravosa **Ko so nageljni dišali**. Pod naslovom stoji zapis: »Ljubezenske, / ki jih je po stari šegi / uglasil Marko Kravos, / upodobil pa Klavdij Palčič.« To je ključ za zbirko, ki je sestavljena iz Kravosovih besedil in Palčičevih risb ob vsaki pesmi.

Zbirka **Ko so nageljni dišali** je deseta Kravosova pesniška knjiga od 1967, ko se je prvič predstavil, loči pa se od prejšnjih po tem, da so pesmi napisane »po stari šegi«. Ne gre za običajne pesniške izpovedi, ampak se je pesnik zgledoval po staroljudski liriki in po starejšem pesniškem izročilu, da bi preizkusil svojo spretnost, »pa tudi to, koliko in kako je mogoče nekdanje pesniške vrednosti obnoviti za današnji čas« (ovitek).

V zbirki je 46 pesmi in 12 izrekov, torej 58 enot, ki jim je skupna ljubezen, ne osebna izpoved, ampak bolj nadosebna kakor v ljudski pesmi. Ljubezenski razpon je zelo širok, kakor je lahko ljubezen mnogovrstna in brezmejna. Segajo od plahega hrepenenja do iskanja, sreče, ločitve, odhoda na vojsko, ugasle ljubezni: »Ne prikljčeš pa ljubezni, / ki ugasne«, do smrti, ki pomeni dokončno ločitev. Veliko je tudi ljubosumnosti in brezupnega pričakovanja.

V mnogih pesmih zazvenijo verzi iz ljudskih pesmi: »Česala je gladke lase... Jabolka brala je tam na poljani... Da te ljubim, ti je znano... Moje dekle je roža... Na koži mi vzcvetelo spominčica... Na belem konjiču mlad junak jezdi... Dekle v vrtu pušlec spleta... Fantje na vasi pojejo... Veslaj, ribič mladi, dekle je sredi morja.«

Verzov in izrazov iz ljudskih pesmi je še več, vendar jih je Kravos spretno vdela v pesmi, da so njegove, moderne, večkrat razigrane, sveže in polne poetičnih primer, tropov in figur, notranjih in zunanjih rim, ki se mu delajo kar same.

Kako je staro pesem posodobil, poslušajte samo eno kitico:

»Da te ljubim, ti je znano,
da me ljubiš, davno vem,
daj, okrog prinesi mamo,
da v gozdček sam ne grem.«

Zanimiva je tudi miselna sprememba od ljudske pesmi do Kravosove. Dekleta so nekoč fantom odpuščala, če so jih zapustili: »je drugo dobil... naj srečen ostane, dokler bo de živ!« Pri Kravosu jim želijo smrt:

»Fantje na vasi pojejo,   Nocoj ga spet k meni ni,
moje srce je žalostno,   o, da vsaj mrtev leži,
moje srce je žalostno   o, da vsaj mrtev leži.«

Ko so dekleta pletla venčke fantom, ki so odhajali na vojsko, so upala, da se kmalu zdravi vrnejo, pri Kravosu pa:

»Oj, na vojsko to krvavo
fantje mladi rajžajo.
Rdeča kri čez prsi steče,
plavo plavo je nebo.«

Kravos pa je znal z nekaj besedami ustvariti pretresljive balade, kakor kaže npr. **Skodelica**:

»Izmila bom skodelico,   Iz prazne skodelice
tvoja usta so se je dotaknila.   iščem žejna hladne vode.
Kako naj izmijem srce.   Kako si me mogel pustiti.«

O Palčičevih ilustracijah piše na ovitku knjige, da so nastale v drugi polovici leta 1987 »kot samostojna, vzporedna upodobitev ljubezenskih tem in motivov v pesemskih besedilih«. Slike v črno-beli tehniki ne pojasnjujejo pesmi, vsem je skupno golo žensko telo, izrazite prsi in dolgi lasje, medtem ko je drža različna. Ob njih so stilizirani ptiči in druge živali, sonce, cvetlice, kak moški, stol, sadež. Na predstavitvi je Palčič izjavil, da se je z risbami poigral, in to najbrž drži. Drugače pa je knjigo zelo lepo opremil.

Florjan Lipuš: Prošnji dan

Znani koroški pisatelj Florjan Lipuš iz Lobnika pri Železni Kapli, kjer se je rodil 1937, študiral štiri leta v celovškem bogoslovju, potem napravil učiteljsko maturo in poučuje zdaj v Št. Lipšu ob Krki, je izdal do zdaj pet leposlovnih knjig. Proti koncu leta 1987 pa je izšla pri novi celovski založbi Wieser njegova šesta knjiga-povest **Prošnji dan**, 99 strani.

Povest se godi v zakotni koroški vasi blizu mogočne proštije in dejanje sproži dogodek iz preteklosti, kakor nakazuje začetni stavek: »Na mestu, kamor so tisto zgodnje jutro drli božjepotniki, so pred štirimi rodovi sežgali na grmadi edino čarovnico tistega kraja.« Tedaj je bila suša,

ljudje so iskali rešitev, prijeli Marjeto, ki se je pozno zvečer vračala od fanta iz sosednje vasi, jo obtožili čarovništva, jo zaprli v proštiji in mučili z vsemi pripomočki srednjeveške inkvizicije, končno pa jo sežgali na grmadi.

Po štirih rodovih je spet nastopila uničujoča suša in župnik je organiziral prošnjo procesijo. Udeležili so se je stari in mladi, saj bi dež ne namočil njiv tistega, ki bi se ne bil udeležil procesije. Ves dan so se pomikali po hribih in dolinah, za pokoro pa so si naložili v gozdu še bukova polena, da jih odnesejo v župnišče. Končno prilezejo vsi izmučeni iz gozda na planjavo blizu cerkve sv. Lenarta, tedaj pa se razbesni silna nevihta, strele zažgo gozd, ena

razkolje mogočen hrast in ubije pod njim štiri romarje. Procesije je bilo konec in ljudje so se preplašeni razbežali.

Nevihtu je po pisateljevih besedah povzročila Marjeta s trumo svojih vrstnic: »Črnogljje potemtakem so pokrile in zatemnile nebo, zajetna babja gmota je prihrumela v naglici čez rob in glob. Ob pravem času so poscanéle potegnile z viharjem in grmenjem čez gorovje in naštrcale Lenartovim prošnjikom na glave izobilje ognja in dežja...« Seveda je Marjeta tudi ubila tiste štiri: »Zakaj bi se ne stegnila za njimi na rodni sodnih tleh, za katera je pristojna, zakaj bi ne žela in pobirala na svojem in ne spravljala iz svojega, kjer sta ji tekla zibka in grmadka?« Toda njeno maščevanje s tem ne bo splahnelo: »Nič ne bo minilo in Marjeta bo po starem burila okoli hiš, morda na dan osmine burila malo krepkeje in zaropotala za spoznanje bolj predirno, ko bojo pri hišah ponovno žgali ogenj, tokrat sami, in na kakem robu za štirimi smodili.«

Povest se odvija na dveh ravneh dogajanja, ki se med seboj prepletata: zgodba vasi, ki se odpravi na prošnjo procesijo, in zgodba Marjete, ki so jo pred štirimi rodovi, se žgali, češ da je čarovnica. Zgodbo sklene Marjeta, ki se maščuje nad potomci svojih krvnikov, kar je seveda za realistično povest presenetljivo.

Toda pisatelja ni zanimala vas z njenim življenjem in izrazitimi posamezniki, poslužil se je sežiga čarovnice in ostro obračunal z inkvizicijo, lovom na čarovnice in s Cerkvijo, ki da je bila vsega kriva. »Njen (čarovničin) zločin je bil samo v pokvarjeni in umazani domišljiji njenih preganjalcev, v verskih blodnjah prismojenih in znorelih in v bulah slaboumnih papežev, ki so določali iz samoznanstva, kdo ima živeti na tem svetu in kako dolgo in kdo nima. Čarovnica je umirala nesmiselno in zgorevala za prazen nič.«

Po Lipušu so »papeževi krvniki pomorili na grmadah vsega na velike maljone ljudi«. »Ni dvoma, da v primerjavi s storilnostjo papeževe krvave rihte storilnost vsake druge peša, noben pokol se z njo ne more meriti... Resda so se ji morije v tretjem rajhu od vseh najbolj približale, a dosegle je v ničemer niso...«

Zasmehljivo govori o Bogu, duhovščini in koroških kmečkih ljudeh, ki so »ujetniki v vsem skozi vso dobo, ne da bi se ujetništva zavedali.«

Kot že v prejšnjih knjigah pa je nekaj posebnega Lipušev jezik, ljudski in bogat, čeprav ne razumljiv v vseh izrazih, prožen in tekoč, čeprav so stavki dolgi.

Škoda, da tako nadarjeni pisatelj ne more preboleti krščanske vzgoje, v katero ga menda nihče ni prisilil.

OCENE

GLASBA

»Glasba 20. stoletja« zanimiva pobuda odborništva za kulturo Tržaške pokrajine

»Trieste - città musicalissima« se glasi zveneč naslov knjige C. Barisona o tržaški glasbeni kulturi. Radovedneži in nezaupljiveži se bodo ob tem vprašali, ali dejansko stanje tak naslov sploh opravičuje. Oz. bolje: najprej bi se bilo treba zediniti, kaj pomeni »biti muzikalen, biti musicalissimo«. Če je napolniti do zadnjega kotička operno gledališče ob uprizoritvi Verdijevega Nabucca že zadostna utemeljitev pojma »biti muzikalen«, potem smo seveda na naše mesto lahko ponosni kot na »città musicalissima«. Seveda, če smo zahtevnejši, če nam biti muzikalen pomeni nekaj več, namreč živeti z glasbo v sedanjem času, ji radovedno slediti, zanimati se za to, kar se v glasbi dogaja danes in ne le, za kar se je dogajalo v preteklosti, potem nam to ne more biti dovolj. Pa ne da bi bil zaradi tega Verdi slab ali nezanimiv skladatelj. Nasprotno. Kakor ni rečeno, da je vse, kar v glasbi nastaja danes, enako veljavno

in dobro (kakor so še do nedavnega mislili nekateri prenapeti apostoli avantgardizma). Tu gre le za določen odnos do glasbe (in do umetnosti nasploh), ki naj bi bil odprt, pa včasih že meji na prezir ali omalovaževanje, ko je v resnici le nepoznavanje osnovnih gibal sodobnega glasbenega dogajanja.

Ciklus koncertov **Glasba 20. stol.**, ki ga je v sodelovanju z društvom Continuum musicale in s Kulturnim in umetnostnim krožkom v Trstu organiziralo odborništvo za kulturo na Tržaški pokrajini, za kar ima gotovo največjo zaslugo odbornik za kulturo dr. Zorko Harej, je ena od pomembnejših pobud, ki skušajo v zadnjem času prebiti začarani krog nekoliko otrdele (in vase zagledane) tržaške glasbene kulture. Glasba 20. stol. pravzaprav ni prva tovrstna pobuda Tržaške pokrajine. Spomnimo se le na predstavitev tržaške - italijanske in slovenske - ustvarjalnosti do l. 1950 na področju zborovske, samospevne, komorne in simfonične glasbe v zadnjih treh letih. Od 2. do 30. maja letos pa je bilo v mali dvorani tržaškega občinskega gledališča osem koncertov, ki so nam predstavili kakovosten izsek iz sodobnega glasbenega dogajanja doma in po svetu. Program je obsegal široko paleto avtorjev in šol našega stoletja, od zborovske glasbe

(Dallapiccola, Ligeti idr.), preko najbolj zvenečih sodobnih evropskih imen (Stockhausen, Berio, Bussotti, Messiaen idr.), ameriških predstavnikov t. i. minimalne glasbe (Riley, Reich) in avantgardista - provokatorja Johna Cage-a, dunajske (danes že klasične) šole (Schoenberg, Berg, Webern) ter njenih sodobnikov (Hindemith, Weill, Eisler) do del slovenskih skladateljev (Lipovšek, Golob, Strmčnik) in tržaškega ustvarjalca Fabia Niederja. Kot vidimo, gre za zahteven in pester izbor, ki je zato terjal tudi primerne izvajalce. Ti so bili: že znani Pro arte Chor iz Graza, ansambel Ex novo iz Benetk, sopranistka Luisa Castellani, pianista Roberto Repini in Rita Verardi ter Godalni kvartet Slovenske filharmonije. Predolgo bi bilo na tem mestu podati izčrpno strokovno kritiko vsakega posameznega koncerta, čeprav lahko brez oklevanja trdim, da smo poslušali glasbo na zelo dobri izvajalski ravni in da je bil pristop posameznih solistov in ansamblov do izvajanih del resen in prepričljiv.

In še ena obrobna (a niti ne tako nepomembna) ugotovitev: plakati in koncertni listi so bili (kakor je sicer že običaj za pobude odborništva za kulturo) tiskani v dveh jezikih, italijanščini in slovensščini.

Tomaž Simčič

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

PROGLASI ITALIJSKIH STRANK SLOVENCEM OB JUNIJSKIH VOLITVAH

DC

Dragi Slovenci, sem vaša DEMOCRAZIA CRISTIANA, vaša zaščitnica in prijateljica. Da povem vse, kar mislim: vaša mamica! Ja, vaša ljubeča mamica, ki vas vseh štirideset povojnih let milo neguje. Se spominjate na primer objemanj, ki se jim je v solzah predajal moj sin Gianni Bartoli? Jaz bi vas še naprej objemala, in sicer tako tesno, da bi, dragi krščanski Slovenci (na nekrščanske se ne obračam, ampak zanje samo molim), na mojih prsih kar skopneli in zginili v meni. Posebno ve, dobre, pobožne, starejše Slovenke, *tutte casa e chiesa!*⁽¹⁾ V volilni kabini boste lahko videle, kolikoj strank ima v emblemu napis »krščanski«. Res, to je napisano okrog ščita, ampak lahko bi bilo tudi okrog rožnega venca. Dobre starejše Slovenke, *tutte casa e chiesa*, spomnite se me v volilni kabini!

PCI

Sem PARTITO COMUNISTA ITALIANO, junak, vsemu svetu znan. Res, da zadnja leta žanjem po Italiji manj uspeha, kakor ga zaslužim. Pač kriza rasti. A zato moram tem bolj pohvaliti zvestobo Slovencev. Ti se ne pustijo begati od modnega antikomunizma: to je kremenitost, vredna boljševikov, posebno na Tržaškem. Slovenske komuniste ni nič potrlo, če se Rdeča armada vrača iz Afganistana samo polovično zmagovita, potem ko je nepolovično opravila svojo internacionalistično dolžnost. Oni se ne pohujšujejo, če se Jugoslavija pograza v kaos. Da bo tako in nič drugače, da se z dolarskim socializmom ne more drugače končati, to so oni vedeli že vnaprej, že leta 1948, ob veliki Resoluciji! Zato bodo tokrat neustrašeno volili SRP IN KLADIVO, pa če bi pol PCI moralo pobegniti k Craxiju ali kdovekam!

PSI

PARTITO SOCIALISTA ITALIANO: socializem torej, ampak ne kakršenkoli! Človeški socializem, kakor hočejo Jugoslovani? Jaz sem nekaj več: nežni socializem! Očitajte mi, Slovenci, da se objemam z LISTA PER TRIESTE, ki je proti vam. Am-

⁽¹⁾ Samo za dom in cerkev.

pak to je takšno površno objemanje za hrbtnom. Iz dna duše in od spredaj objemam samo vas. Kar pogledjte v obraz mojemu voditelju Craxiju: ni kakor vzhajajoče sonce? Sonce, ki bo grelo tudi vas, le če se bo vaša slovenskost odprla njegovim žarkom. Ne ravno do stopljenja, ampak recimo do solzenja. Vedite namreč, da so komunisti, ki jim bolj zaupate kot nam, kilometre daleč od korita, mi pa... Kdo naj se potegne za kakšno službico pri smetarjih? Kdo naj očisti robido v kakšnem klanecu pri Gropadi? Kdo naj pomaga, da bodo Slovenci lahko oddali poštno položnico - številke v arabščini, besede pa v slovensščini - ne samo v kakšni Pisi, kot je uspelo našemu odpadniku ravnatelju Pečenku, ampak tudi višje, recimo v Bologni? Verjemite, Slovenci, da vas PARTITO SOCIALISTA ITALIANO ljubi. Nekateri že sprejemajo to ljubezen in jim je dobro!

PRI

Predstavljam se vam: PARTITO REPUBBLICANO ITALIANO. Nekateri pravijo, da me sploh treba ni, odkar je v Italiji republika že pol stoletja. A dejstvo je, da sem in migam, z vsem antiklerikalizmom, ki ga zmorem. Kaj bi se delal, Slovenci: vi niste moja ljubezen. A najina volilna emblema sta oba iz rastlin: vi LIPA, jaz BRŠLJAN. To naju po svoje zbližuje. Se mar ni dogajalo pri prejšnjih volitvah, da so nekatere slovenske mamke v volilni kabini zamenjavale znamenje v mojo korist; če listje je listje? Slovenci: čim več takih mamk nam dajte! Žbrinco slovenskega bršljana tudi nam! Bomo že pomagali vašim antiklerikalcem ponagajati vaši duhovščini, kadar bo treba kaj popravljati po cerkvah.

LPT

LISTA PER TRIESTE vas pozdravlja, meni nič ljubi Slovenci. Toda naj pojasnim: neljubi povsod, a samo do tistega trenutka, dokler ne prestopite praga mojih špecerij, drogerij, parfumerij, menjalnic, kavbojkerij! Tam ste vsi moji, ljubi SLAVI, da bi vas vse po vrsti na srce pritisnila in ocmokala! Tam, v poltemi mojih prodajaln, je ena sama erotika z vami, moji Bosanci! Da bi le Gorbačov svoje meje odprl! To bi moja ljubezen zajela Slovanov! Kaj Slovanov - Kirgizov in Čečencev in kar je ljudstev tam! Veste, da bi v tem primeru skoraj bila za TRST JE NAŠ? Za napise v cirilici na Trgu Unità? Saj ne boste v volilni kabini zgrešili mojega simbola? Par kavbojk, vi-sečih z ritjo navzdol na tribarvni vrvcici!

MSI

Slovenci, sovražniki naši, A NOI! Ja, smo MOVIMENTO SOCIALE ITALIANO, fašisti, ki vas mislimo zbrisati z obličja zemlje! Zato se razume, da vas ne prosimo za vaš glas, čeprav bi se morda tedaj, ko bo Evropa narod (Europa nazione!) dalo s kakšnim MOVIMENTO SOCIALE SLOVENO kaj pomeniti. A vseeno vašega glasu tudi ne zavračamo. Ne smrdi, kakor je rekel tisti rimski cesar ob novcu, ki ga je dobil od davka na javna stranišča. Saj nismo zavračali niti vaše krvi: kdo je zadnji junak fašistične ideje v Trstu? Ni to naš nepozabni tovariš GRILZ? Priimek, ki ne diši ravno po Toskani! Pa še to: ostal je Grilz, ni se spremenil v Grilzi! Torej: vi nam smrdite, a vaš glas nam ne bo smrdel. V imenu Jelene Črnogorke, kraljice neke drugačne Italije, pozdrav!

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Raziskovalec sreča črnca v gozdu:

»Kanibal?«

»Ne, Kazdruhal.«

—o—

»Slišala sem, da ste velik prijatelj glasbe.«

»Sem, da, a to naj vas nič ne moti. Kar igrajte!«

—o—

Dva Škota, ki sta bila še posebno znana po skoposti, sta se znašla na ladji, ki se je potapljala v Atlantsko morje. Ladja gre niže in niže. En Škot začne milo jokati, drugi ga pa tolaži:

»Daj no! Saj ni tvoja ladja!«

LISTNICA UPRAVE

Nadaljujemo seznam prijateljev naše revije, ki so nakazali **PODPORNO NAROČNINO**:

Ana Zahar iz Zatrežca 37.000 Lir
Zlatka Lokatos iz Trebč 40.000 Lir
Anton Lazar iz Števerjana 30.000 Lir
J. Perčič iz Trsta 35.000 Lir
Cirila Strojnik iz ZDA 50 dolarjev.

DAROVI za tiskovni sklad Mladike:
Mariza Perat iz Gorice 30.000 Lir
N.N. z Opčin 25.000 Lir
gospa Štolfa iz Trsta 25.000 Lir

DAROVI V SPOMIN:

V spomin na Lojzko Lombar daruje družina Perčič 50.000 Lir za tiskovni sklad Mladike; v isti namen darujeta 50.000 Lir Antek in Tatjana.

Namesto cvetja na grob Lojzke Lombar darujejo Bojan Brezigar 50.000 Lir, Liliana Furlani 50.000 Lir in Danilo Pertot 50.000 Lir za tiskovni sklad Mladike.

Kristina in Aleksander Podobnik v spomin na Lojzko Peterlinovo 100.000 Lir za Mladiko; Zora in Alojz Rebula v isti namen 50.000 Lir.

V hvaležen spomin dragi gospe Lojzki Peterlin daruje za Mladiko 50.000 Lir Tanja Rebula.

V spomin na Lojzko Lombar-Peterlin darujejo v sklad Mladike še Milena Andree 30.000 Lir, družina Simčič 100.000 Lir in družina Bratuž iz Gorice 100.000 Lir.

Za DSI darujeta v spomin na Lojzko Lombar N. N. 50.000 Lir in družina Pahor 50.000 Lir.

V spomin na mamo Lojzko darujejo hčere in sin 100.000 Lir za Mladiko.

Podpornim naročnikom in vsem, ki so darovali za našo revijo, se iskreno zahvaljujemo.

Nekega vojaka so poslali k izviru neke reke, naj jih tam počaka. Strašno vroče je bilo tam in mladenič si je srčno želel, da bi mogel skočiti v vodo in plavati. Toda prej je hotel vprašati za svet domačina:

»Povej, so krokodili v tej vodi?«

»Ne, ne, krokodilov ni.«

Tedaj se je mladi vojak pognal v vodo in plaval. Toda nenadoma se mu je nekaj zazdelo in je zavpil:

»Si res prepričan, da ni krokodilov?«

»Res, krokodili se preveč boje morskih volkov, ki prihajajo sem.«

—o—

Tudi Genovežani so znani po skoposti. Nekdo je nastavil sir v mišnico, da bi se miš prišla. Genovežan je vzdihoval: »Da bi se vsaj prišla, preden vse požre!«

—o—

Mladozaljubljeni sloni se sprehajajo po vrtu in se drže za rilce. Nenadoma se ena ustavi, pogleda njemu globoko v oči in reče: »Pa me res ne vlečeš za nos?«

—o—

Pogovor med dvema veteranoma:

»Kje ste že vi bili ranjeni?«

»Na Dardanelah.«

»A ravno tam, saj tam menda strašno bolli!«

*Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost*

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

IZ UREDNIŠTVA

Zaradi obilice gradiva smo morali nekaj že postavljenih člankov odložiti na prihodnjo številko. Bralcem in sodelavcem se opravičujemo.

- vse bančne
usluge
in storitve

- neprekinjena
blagajna

- Bancomat

- Bankamericard
Visa

- investicijski sklad
Aureo

- menjalnica

- vse vrste posojil
in vlog

urnik:
ponedeljek - petek
08.20 - 13.00
14.20 - 15.40

v nedeljo
10.00 - 12.00

od
1908

POSJOJILNICA
OPČINE

CASSA RURALE
OPICINA

34016 OPČINE
Bazoviška ul. 2
Tel. 040/212494